

**БЯЛА КНИГА**

# **КРЪГОВА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА БАЛКАНИТЕ**

---

**2019**



ГЛОБАЛНИ ЦЕЛИ  
за устойчиво развитие

---

Екипът на Балкански институт за устойчиво развитие изразява искрени благодарности на всички партньори и участници в изготвянето на тази първа Бяла книга за кръгова икономика и устойчиво развитие на Балканите.

Бихме искали да отправим специални благодарности към представителите на **Белгийското посолство** в Република България и Република Северна Македония и най-вече на **Ан Дефурни** и **Елена Никодиновска** за тяхната изключителна подкрепа и помощ.

Благодарим също на всички, които вярват в нашето начинание и ще продължат с нас в изграждането на нови устойчиви подходи!

---

**Тази книга е реализирана от екипа на Балкански институт за устойчиво развитие.**

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана, обработвана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора.

© Цветелина Цветанова – автор, 2019  
ISBN 978-619-91384-2-7

**Техническа координация:**

Цветелина Цветанова

Деница Цекова

Милена Кръстанова

Симеон Стоилов

инж. Лилия Тиркова

Представители на всички общини, организации и фирми, чиито добри практики са описани в книгата

Тази Бяла книга се издава с подкрепата на:





# СЪДЪРЖАНИЕ

---

Предговор .....	5
Въведение .....	6
I. Устойчиво развитие на Балканите	
1. Устойчиво развитие: Република България .....	9
<i>Лесотехнически университет, Факултет по стопанско управление</i>	
2. Глобални предизвикателства и устойчиво развитие: Република Северна Македония .....	17
<i>Международен славянски университет</i>	
3. Устойчиво развитие: Република Сърбия .....	25
<i>Университет Ниш, Икономически факултет</i>	
II. Кръгова икономика и устойчиво развитие	
1. Кръгова икономика и устойчиво развитие: съвместимост .....	33
<i>Технически университет Троя, Франция</i>	
III. План 2030: Добри практики от Балканите	
1. Добри практики от Република България .....	37
2. Добри практики от Република Северна Македония .....	48
3. Добри практики от Република Сърбия .....	59
Заклучение .....	66

# ПРЕДГОВОР

**„Преобразуване на нашия свят:** Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие“ и нейните 17 цели са един исторически и значим резултат от консенсуса на международната общност. Този постигнат напредък обединява глобалните цели за *екологично, социално и икономическо развитие* в една обща програма. Това показва, че устойчивото развитие изисква едновременен и интегриран подход в трите направления.

Програмата 2030 г. представлява универсална пътна карта, която ще насочва бъдещето на планетата към миролюбиви, устойчиви и приобщаващи общества. За да бъдем част от този процес, трябва да подкрепим тези глобални ангажименти с истинска воля, конкретни дейности, стратегия и конструктивен диалог. По начина, по който всички страни, с различни правни рамки и различни интереси, взеха участие и се ангажираха да не оставят никого на страна, така и ние на нашата територия с нашите партньори желаем заедно, ръка за ръка, да постигнем целите и да работим устойчиво.

Ролята на Балканския институт за устойчиво развитие, на кръстопътя на всички тези участници, е да мобилизира заинтересованите страни, да създаде динамика и да даде тласък на прехода към устойчиво развитие.

Настоящата Бяла книга е един от приносите на Балканския институт за устойчиво развитие, като активен участник на територията на Балканите, към изпълнението на поетите ангажименти от международната общност. Нашето желание е да започнем един процес на общи дейности и активен диалог между всички заинтересовани страни в постигането на целите за устойчиво развитие.

Фокусираме се върху предизвикателствата и най-вече върху възможностите, които се откриват пред нас. **Заедно** можем да вземем правилните решения, които ще ни помогнат да изградим нашето общо бъдеще.

Надяваме се, че издаването на тази Бяла книга ще бъде един от ключовите инструменти и ще се превърне във форум за обмен на най-добри практики на местно, регионално, национално и европейско равнище, за да има по-голяма прозрачност и да се приобщят всички граждани към процеса на размисъл и прехода към устойчиво развитие.

Ето защо Балканският институт за устойчиво развитие ще продължи да насърчава конкретните дейности, експериментирането и повишаването на осведомеността в сферата на устойчивото развитие и изпълнението целите на Плана 2030.

За да постигнем заедно поставените цели са необходими трансформации, които ще ни помогнат да посрещнем новите глобални предизвикателства. За нас най-ефективният механизъм са стабилните партньорства.

Ние, всички, цялата международна общност, трябва да работим заедно, за да направим бъдещето устойчиво.

***Нека заедно да се гордеем с това, което ще оставим на бъдещите поколения!***

Цветелина Цветанова  
Председател на БИУР

# ВЪВЕДЕНИЕ

През септември 2015 г. на Общото събрание на ООН, 195 страни от целия свят подписаха Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие (Програмата 2030) и нейните 17 цели за устойчиво развитие (ЦУР).

Световните лидери поеха ангажимент за премахване на бедността, опазване на планетата и гарантиране, че всички хора се радват на мир и просперитет. Парижкото споразумение и ЦУР са основните рамкови елементи, които ще водят до един по-добър свят.

Концепцията за устойчиво развитие се основава на пет основни принципи:

1. Човечеството е способно да придаде на развитието устойчив и дълговременен характер, така че то да отговаря на потребностите на хората днес, без да лишава бъдещите поколения от възможността да удовлетворяват своите потребности.
2. Ограниченията в експлоатацията на природните ресурси са относителни. Те са свързани със съвременното равнище на техниката и социалната организация, а така също и със способността на биосферата да се справи с последствията от човешката дейност.
3. Необходимо е да се удовлетворят елементарните потребности на всички хора и да се предостави възможност да се реализират надеждите им за по-благополучен живот. Бедността в света е една от най-главните причини за възникване на екологични и други катастрофи и затова трябва да бъде ликвидирана.
4. Необходимо е да се съгласува начина на живот с екологичните възможности на планетата, в частност с относителното потребление на енергия.
5. Размерите и темповете на растеж на населението трябва да са съгласувани с променящия се производствен потенциал на глобалната екосистема на Земята.

В този контекст и за да позволи на страните и партньорите от Балканите да се сплотят и да обединят обмена на опит и усилия, беше създаден **Балкански институт за устойчиво развитие (БИУР)**. Той е независим институт за изследване и развитие на политики в областта на устойчивото развитие. Една своеобразна платформа за диалог между заинтересованите страни с фокус върху балканските държави и най-вече: *Република България, Република Северна Македония и Република Сърбия*. БИУР разработва инструменти и конкретни дейности за въвеждане и подобряване на устойчивото

развитие в балканските, европейските и международните отношения на публичните и частните институции и органи.

В основата на дейността на Института са заложили въпроси, свързани с: кръговата икономика; околната среда: климат, биоразнообразие и екосистеми; енергетиката и управлението на устойчивото развитие.

Мисията на БИУР е да подкрепя всички заинтересовани страни на Балканите в усилията им да интегрират принципите на устойчивото развитие и изпълнението на Плана 2030, така че да подобрят своите финансови, социални и екологични резултати и постижения.

БИУР изгражда и поддържа мрежа от членове и партньорства с водещи европейски и световни институции, правителствени и неправителствени организации, академични структури, изследователски и информационни центрове, представители на бизнеса и други, работещи активно в сферата на устойчивото развитие.

БИУР разработва анализи, изследователски програми и проекти в съответствие с най-добрите световни практики, самостоятелно или съвместно с български и чуждестранни партньори. Институтът развива публични и информационни дейности като цели разпространението на политики и методи за подобряване на управлението в сферата на устойчивото развитие. БИУР организира също форуми за популяризиране на добри практики и за обсъждане на актуални въпроси, свързани с устойчивото развитие.

БИУР е единствената структура в региона, която обединява усилията на всички заинтересовани страни в балканските държави да постигнат целите на Плана 2030 чрез сътрудничество с водещи експерти и организации в световен план.

Съзнавайки своите отговорности, както и воля за принос в сферата на устойчивото развитие и опазването на планетата, БИУР представя тази първа Бяла книга, която е нашата отпавна точка, подчертаваща ангажимента на партньорите, институциите и обществото в изпълнението на Програмата 2030.

Настоящата Бяла книга дава няколко примера за настъпили промени в нашите подходи, начин на живот и виждане. Тя е издадена в дух на отворена врата, която има за цел да ни даде възможност да градим нови, иновативни и щадящи природата подходи. Нека непрестанно си задаваме въпроса: **Какво бъдеще искаме за себе си и за нашите поколения?** и да реагираме адекватно и **ЗАЕДНО** в новите отговори, които ще намерим.

# I. УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА БАЛКАНИТЕ

---







# РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

## УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ



Р. КАСЪРОВА – докторант

Лесотехнически университет  
Факултет „Стопанско управление“



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ е държава в Югоизточна Европа. Разположена е в източната част на Балканския полуостров и заема 23% от неговата територия. Граничи на север с Румъния, на запад със Сърбия и Северна Македония, на юг с Гърция и на югоизток с Турция. На изток, по протежение на бреговата ивица, страната се мие от водите на Черно море.

- **111 хил. km<sup>2</sup>** площ
- **7,153 милиона** души
- **11 място по площ** в Европейския съюз
- **16 място по население** в Европейския съюз

България е парламентарна република. Министър-председателят е ръководител на правителството, което представлява изпълнителната власт. Държавният глава – президентът – има предимно представителни функции, както и ограничено право на вето. България е унитарна държава с централизирана структура. Тя се състои от 27 области и област София-град. Областните управители се назначават от правителството.

Най-важните сектори на българската икономика през 2016 г. са промишлеността (23,8%), търговията на едро и дребно, транспортът, хотелиерството и ресторантьорството (22,2%), публичната администрация, отбраната, образованието, здравеопазването и социалната дейност (14,1%).

България е **член на Европейския съюз от 2007** година. В Европейския парламент има 17 членове от България. България има 12 представители в Европейския икономически и социален комитет. Има 12 представители в Европейския комитет на регионите, асамблеята на представителите на регионалните и местните власти в ЕС. България поддържа връзка с институциите на ЕС и чрез своето постоянно представителство в Брюксел. Данни за финансовите отношения на България с ЕС през 2017 г.:

- Общ размер на предоставените от ЕС средства: 1,896 млрд. евро.
- Общ размер на предоставените от ЕС средства, като процент от брутният национален доход (БНД) на България: 3,76%.
- Обща вноска на България в бюджета на ЕС: 0,379 млрд. евро.
- Вноска на България в бюджета на ЕС като процент от нейния БНД: 0,75%.

Паричната ѝ единица е лев, но е предвидено, при изпълнение на условията на Съюза, да премине към евро. Страната е кандидат за Шенгенското пространство и е в процес на присъединяване към него. Страната е член на НАТО от 1990 година.

От 20 Декември 2013 г. страната е включена в програмата „**Хоризонт 2020**“. Това е най-голямата програма за научни изследвания и иновации на ЕС, съществувала някога, с бюджет от 78,6 млрд. евро за период от 7 години (2014 – 2020 г.). Образованието, научните изследвания и иновациите са единственото

решение за устойчиво обновяване и повишаване на конкурентоспособността на Европа.

Към настоящия момент **234 български организации** участват в **504 проектни консорциума** по рамковата програма „Хоризонт 2020“. Финансирането, което са успели да привлекат, е малко над 76,5 млн. евро. Това отрежда на България 24-то място от 28 европейски страни, като след нея остават Литва, Латвия, Хърватска и Малта.

Открояват се три основни направления на рамковата програма „Хоризонт 2020“, по които България е привлякла най-много средства към настоящия момент, това са:

- **Сигурна, чиста и ефективна енергия** – 13,590 млн. евро.
- **Информационни и комуникационни технологии** – 7,164 млн. евро.
- **Мария Склодовска-Кюри** (стипендии) – 6,136 млн. евро.

**Програмата за устойчиво развитие за периода до 2030 г., „Да преобразим света“** е приета на срещата на върха на ООН. Тя включва набор от глобални цели за устойчиво развитие, които заменят целите на хилядолетието за развитие, считано от 1 януари 2016 г.

За изпълнението на 17-те ЦУР на ООН трябва да се вземат мерки не само на централно, а и на регионално и местно ниво. В това число се прибавя и активното съвместно сътрудничество между ООН и ЕС, както и между ЕС и отделните държави.

България се присъединява към тази програма още през 2015 г. Присъединяването е доброволно и няма задължителен характер. Всяка държава трябва да определи нейните стратегии и планове за осъществяването на ЦУР, защото те са универсални и могат да се интерпретират различно за всяка страна.

В Програмата до 2030 г. се дава отговор на глобалните предизвикателства. Тя обхваща цялостно въпросите за премахването на бедността, както и икономическото, социалното и екологичното измерение на устойчивото развитие. Новите 17 ЦУР и 169-те свързани целеви стойности обхващат области от ключово значение като бедността, правата на човека, продоволствената сигурност, здравеопазването, устойчивото потребление и производство, растежа, заетостта, инфраструктурата, устойчивото управление на природните ресурси, океаните, изменението на климата и равенството между половете.

Към настоящия момент в България все още липсва взаимовръзка между ЦУР и политическите програми на страната. Поради липсата на координационен механизъм няма официални данни по изпълнение на заложените критерии в плана.

През **август 2010 г.** кабинетът създава **Съвет за развитие**, който е изменен и допълван няколко пъти, като последното изменение е в сила от **август 2018 г.**

През февруари тази година *Министерският съвет приема Концепцията за разработването на национален стратегически документ за развитие на страната с хоризонт до 2030 г.* В нея е указано, че ще бъде отделено специално внимание на Програмата за устойчиво развитие за периода до 2030 г. на ООН „Да преобразим света“ и на включените в нея 17 глобални ЦУР и 169 подцели. **Новата програма „България 2030“ трябва да стъпи върху ЦУР и то в консултации с всички заинтересовани страни.** Изпълнението на ЦУР на ООН и подготовката на националния стратегически документ за развитието на страната ни с хоризонт до 2030 г. изисква много добра координация между различните институции, неправителствения сектор, бизнес организациите и научните кръгове.

**Стратегическият документ за развитието на страната – програма „Хоризонт 2030“** е дефиниран като дългосрочен програмен документ, който определя визията, целите, приоритетите и общата финансова рамка на политиките за икономическо и социално развитие на страната, както и механизмите за наблюдение и контрол при тяхното изпълнение.

Програмата „Хоризонт 2030“ изиска да се направи работещ координационен механизъм в държавата.

Идентифицирани са различни дейности по изпълнението на плана 2030, като едно от министерствата, което до момента има разработен интегриран национален план в областта на енергетиката и климата до 2030 г., е **Министерството на енергетиката.** В него е заложено:

- Повишаване на енергийната сигурност чрез устойчиво развитие на енергетиката;
- Развитие на интегриран и конкурентен енергиен пазар;
- Използване и развитие на енергията от възобновяеми източници, съобразно наличния ресурс, капацитета на мрежите и националните специфики;
- Повишаване на енергийната ефективност чрез развитие и прилагане на нови технологии за постигане на модерна и устойчива енергетика;
- Защита на потребителите чрез гарантиране на честни, прозрачни и недискриминационни условия за ползване на енергийни услуги.

В програмата за прием и развитие на **„Хоризонт 2030“ Европейският съюз залага на кръговата икономика.** Смята се, че чрез нея и кръговата биоикономика ще се генерират устойчиви конкурентни предимства. Прилагането на принципите на кръговата икономика във всички сектори и индустрии има положителен ефект в Европа, както за околната среда, така и за социалната сфера. Благодарение на тях може да генерира нетна икономическа полза от 1,8 трилиона евро до 2030 г., което ще доведе до надхвърляне на 1 милион нови работни места в целия ЕС до 2030 г. и намаляване на емисиите на парникови газове.

Един от примерите за кръгова икономика, която се развива в момента, е **стратегията за прекратяване на употребата на еднократни опаковки от пластмаса.**

Според ЕС, за да се достигне до по-добри показатели от основно значение са: образованието, обучението, науката, технологиите, научните изследвания, иновациите и дигитализацията; финансите, ценообразуването, таксацията и конкуренцията; корпоративната социална отговорност; управлението и съгласуваността на политиките.

България, като част от Европейския съюз, бива оценявана от Евростат по всички показатели. Движението по показателите през годините напредва в синхрон с тези на останалите европейски страни. Въпреки липсата на държавна политика и стратегия, относно развитието на **устойчива икономика** в страната, показателите се повлияват от средствата, които бизнесът разходва по европейски програми за развитие на отделни сектори в страната. Това много ясно си проличава от факта, че най-много отпуснати пари има за възобновяеми енергийни източници. Точно по този показател, страната показва абсолютно същите числови стойности, според Евростат, като останалата част от Европейския съюз.



По първия показател за устойчиво развитие, а именно **риск от бедност**, България сравнително не променя показателите си. Движи се в едни и същи граници като ЕС, който след 2014 г. бележи значителен спад в този показател. За 2017 г., страната е на последно място сред всички останали европейски страни с най-голям брой хора в риск от бедност. Тук е и най-големият брой хора, които не могат да си позволят да отопляват дома си. По отношение на условията на домашен бит и на доходи за поддържане на нормален социален живот, българският стандарт е сравнително близо до този в останалата част на ЕС.

Производството на органична храна е изключително засилено на територията на България след 2014 г. Въпреки това през 2017 г. страната все още остава на последните места по производство на органична продукция на територията си, в сравнение с останалите страни членки на Съюза. Това вероятно се дължи на факта, че не е отделен достатъчен бюджет за земеделски проучвания и развитие. Азотът и амонякът, генериран от използваемите земеделски земи, е много малко. По този показател България е на предпоследно място сред останалите страни. Нитратите в подпочвените води са в стойности, които налагат да се предприемат мерки за защита на цялата екосистема.

Продължителността на живот в България е най-малка спрямо останалите страни членки на ЕС, но пък нараства непрекъснато

в последните години. Здравеопазването на този етап успява да удовлетворява достатъчно нуждите на хората в страната и хората определят здравословното си състояние като достатъчно добро.



По четвъртата заложена цел по програмата „Хоризонт 2030“ – Осигуряване на **приобщаващо и равностойно качествено образование** и стимулиране на възможностите за учене на всички през целия живот, се запазва тенденцията да сме на по-добри позиции спрямо останалите страни в ЕС. Процентът на завършилите образование хора, които са успели да си намерят работа след завършването си, се покачва. Ако страната запази тази тенденция, съвсем скоро ще успее да постигне показателите на ЕС. Броят на безработните хора, които в момента не се обучават, намалява, но стойностите остават сравнително високи.



**Равенството на половете** също е застъпено като една от целите на устойчивото развитие. За младите момичета и жени е важно да бъдат признати в обществото и да притежават равни права. България е сред страните с най-голямо равенство между половете. Жените, които са на ръководни позиции, са най-много в сравнение с тези в другите европейски страни.



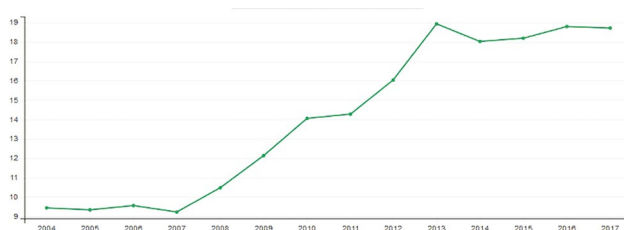
Шестата цел на устойчивото развитие е свързана с **качеството на водата**, която пием и употребяваме за хигиенни нужди. Страната работи за предприемане на мерки за редуциране на нитратите, съдържащи се във водите, и за опазване на биоразнообразието. Този показател ограничава и способностите на България да развива органично земеделие на по-големи територии. Някои от реките и езерата са замърсени и се предприемат действия, за да се ограничи действието на факторите. Страната предприема специфични действия за да ограничи действието на факторите, довели до замърсяването на водните й ресурси.



По следващия показател за устойчиво развитие – Гарантиране на достъп до финансово достижима, надеждна, **устойчива и съвременна енергия** за всички, България се намира в много противоречиви позиции спрямо останалите страни членки на ЕС. Тя произвежда повече енергия от възобновяеми източници спрямо останалите, а в същото време генерира много повече парникови емисии, вследствие на потребление на енергия. На България не се налага да търси доставчици на енергия, тъй като страната успява да задоволи нуждите на обществото. Консумацията на ток в домакинствата следва нарастваща тенденция, но въпреки това се намира на последни позиции в сравнение с останалите страни.

България е на последно място, въпреки подобрените си позиции, по отношение на брутен вътрешен продукт на човек от населението. Необходимо е разработването на стратегия за икономически растеж, който да отговори на заложения критерий за насърчаване на постоянен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички. Трайната безработица в страната е намаляла през последните години.

**Дял на възобновяемата енергия**  
(като % от общото крайно потребление на енергия)



Деветата цел, заложена в Плана 2030 е **изграждане на гъвкава инфраструктура, насърчаване на приобщаваща и устойчива индустриализация и стимулиране на иновациите**. В изпълнението на тази цел, страната ни влага средства за развитие и иновации, но няма заетост на достатъчно персонал в тази насока. Регистрираните патенти са все още малко, в сравнение със средното равнище в ЕС. Използването на обществен транспорт от населението намалява в последните години, което е тенденция и за останалата част от ЕС.



**Намаляване на неравнопоставеността** в и между страните е заложено на десета позиция в целите на програмата. Доходите на населението на България нарастват с всяка изминала година, въпреки това страната е на последно място по доходи спрямо останалите страни членки на ЕС. Според заложената цел всеки трябва да има право на едни и същи възможности, независимо от пол, възраст, доходи или националност. Смята се, че за едно общество има равенство, ако 40% от него притежава 40% от всички доходи. По този показател България се нарежда на последна позиция. Спрямо индекса на неравенство, който се изчислява като разделим 20% от доходите на най-богатите към 20% от най-бедните, страната ни е на първо място.

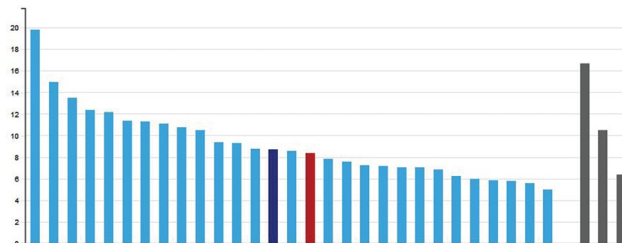


Цел номер единадесет е **трансформиране на градовете и населените места** в приобщаващи, безопасни, стабилни и устойчиви центрове. Това включва различни фактори като чист въздух, тишина и спокойствие. Едно от основните неща, допринасящи за намаляването на замърсяването, е преработката на рециклируем отпадък. По този показател позициите на страната значително са се подобрили, но въпреки всичко още не сме достигнали европейското ниво. За съжаление, относно безопасността на движение по пътищата, България е на първо място по хора, убити при пътни инциденти. На една от последните позиции сме по шум, идващ от улицата или от съседите.



Осигуряване на **устойчиви модели на потребление и производство** е заложено като цел дванадесет в програмата. По този показател, що се отнася до отпадъците от производствения цикъл, страната не разполага със специфична стратегия. Въпреки, че проблемът с отпадъците все още не е разрешен много са инициативите в посока на специфични дейности и разрешаване на тази проблематика. Потреблението на енергия е твърде високо и се обсъждат начини за намаляването му.

**Емисии на парникови газове, 2016**  
(в тонове на глава от населението), източник: ЕЕА

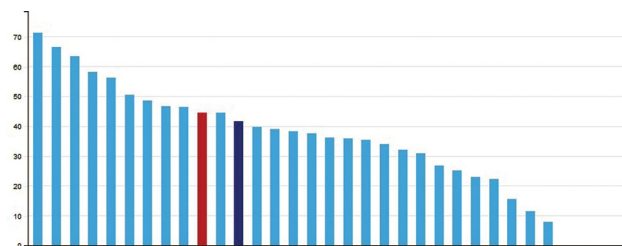


Високите нива на парникови газове и въглеродни емисии от автомобилите, както и недостатъчната употреба на коли, задвижвани от алтернативни източници на енергия, поставят сериозно въпроса, свързан с изпълнението на следващата цел, а именно: **предприемане на спешни действия за борба с климатичните промени и въздействието им.**



Високите нива на нитрати във водата се отразяват на качеството на морската вода. Във връзка с изпълнението на цел четиринадесет: **съхранение и устойчиво ползване на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие**, страната заема предпоследна позиция спрямо останалите страни членки на ЕС. България има дял от 38 % от площта, защитена чрез Natura 2000 и допринася за запазване и подобряване на хабитатите на застрашени животински и растителни видове. През последните 3 години са увеличени със 110 000 ха площите на горите с висока консервационна стойност и горите във фаза на старост.

**Горска площ, 2015 г.**  
(като % от общата площ)



Ние всички зависим от природата за нашата храна, въздух, вода, енергия и суровини. Горските територии заемат 37% от площта на страната и по този показател е на 19-о място в Европа. Тя е на последните места по застроеност.



Насърчаване на **мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие**, осигуряване на достъп до правосъдие за всеки и изграждане на ефективни, отговорни и приобщаващи

институции на всички нива, също са заложили като една от ЦУР. България е на първа позиция по брой засташени хора, независимо от намаляващи брой на жертвите на насилие, вандализъм или престъпления. Интересен факт е, че България е на последна позиция по корупция.

Като заключение от разгледаните стойности по различните цели, България има нужда от спешни мерки, свързани с развитие на стратегия и политика за зелена икономика и устойчиво развитие.





# РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

## ГЛОБАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ



Проф. д-р. В. Стамевски

Международен Славјански универзитет



Устойчивото развитие предлага развитие на качествен живот на хората, развитие, което балансира човека и природните ценности, развитие, което е модел за праведен и прогресивен свят. Устойчивото развитие е балансиране на икономическите, социалните и екологичните цели и интегрирането им, когато е възможно, чрез създаване на политики и практики, които взаимно подкрепят и намират общи решения.

Понятията устойчиво развитие, устойчив растеж и устойчиво използване се употребяват като синоними, тъй като тяхното значение е прието като еднакво. **Устойчивият растеж** е в противоречие на смисъла, че материалните ресурси не могат да растат безкрайно. **Устойчивото използване** е приложимо само за възобновяеми ресурси, докато **устойчивото развитие** се използва за подобряване качеството на човешкия живот в рамките на капацитета на екосистемите.

В опитите за определяне на устойчивото развитие в литературата има много определения, които имат обща характеристика: всички те изискват светът да се разглежда като система, която свързва пространството и системата, която е свързана чрез времето.

Множество автори и организации представят своите възгледи и дават техните определения за устойчиво развитие. Според някои от тях, устойчивото развитие означава подобряване качеството на живот в рамките на капацитета на съществуващите системи<sup>1</sup>. Освен това, устойчивото развитие е развитие, което дава основния „**екологичен**“ смисъл на социални и икономически услуги за всички членове на общността, без да се застрашава жизнеността на естествените, изкуствените и социалните системи, от които те зависят<sup>2</sup>.

*Съществува също така и определение, което определя **устойчивото развитие** като тенденция която намалява днешното потребление на енергия, ресурси и отпадъци, за да оцелеят природните системи. От тях ще зависят и бъдещите поколения, така че да могат да се снабдяват с ресурси, а чрез ресурсите да се абсорбират и отпадъците<sup>3</sup>.*

Световният бизнес съвет за устойчиво развитие твърди, че устойчивото развитие започва с устойчив бизнес и че на практика изисква от бизнеса да налага промени в посока на екологична ефективност, иновации и социална отговорност.

От друга страна, устойчивото развитие се определя като: „**икономическо развитие, което е социално отговорно и справедливо, приемливо за околната среда и което се основава на основните постулати на гражданското общество**“<sup>4</sup>. За разлика от предиш-

ното, това е по-точно определение, защото то е в основата на трите стълба на устойчивото развитие:

- **икономическо развитие;**
- **социална справедливост;**
- **защита на околната среда.**

В устойчивото развитие **човекът** има централна роля. В настоящия контекст устойчивостта, която търсим, всъщност е **устойчивост на човешкото общество**, което е напълно зависимо и свързано с времето, неразривно свързано с природните системи.

Устойчивото развитие е икономическо развитие, което се осъществява без изчерпване на природните ресурси.

Тъй като терминът и понятието, според неговото използване, се определят по различни начини, най-разпространеното определение и разбиране, използвано в литературата, е: „**устойчивото развитие е развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да се прави компромис със способността на бъдещите поколения да посрещнат своите нужди**“<sup>5</sup>. Тази дефиниция стана известна и използвана с публикацията „**Нашето общо бъдеще**“ от 1987 г., която е документ на Световната комисия по околна среда и развитие (**Комисията на Брундланд**).

Има толкова много потенциални измерения на устойчивостта, колкото и измеренията на всяко човешко общество. Счетоводителите мислят в рамките на фискалната устойчивост, където сметките трябва да бъдат балансирани с разходи и приходи. Икономистите имат донякъде по-широка представа за икономическата устойчивост, която включва поддръжка на активите, увеличаване на капитала и производителност чрез инвестиции, които са поне еквивалентни на амортизацията.

Според **Майкъл Деклерис**, устойчивостта има две измерения<sup>6</sup>. **Първото е екологично**, (което включва подкомпоненти: биологични, геоложки, физически и химически) и се определя като еволюционно (не) равновесие. Еволюцията се определя от биологичната характеристика и от баланса с характера на екосистемата. **Второто измерение е икономическо**. В това измерение е пренебрегнат социалният компонент, тъй като затруднява анализа.

Съвременната концепция за устойчиво развитие обхваща цялостния процес на **планиране и разработване на политики чрез определяне на конкретни цели и очаквани резултати**, както и прилагане на мерки и дейности, основани на определени ценности и принципи, които ще допринесат за благосъстоянието. Това се отнася най-вече за напредъка и развитието в три области: социална, икономическа и екологична, които са взаимосвързани и заедно представляват устойчиво развитие.

<sup>1</sup> Дефиниция от 1991 г. на World Wildlife Fund, водеща организация за защита и опазване на природата.

<sup>2</sup> Дефиниция от 1994 година, определена от ICLEI (преди International Council for Local Environmental Initiatives, а сега Local Governments for Sustainability), международна организация на местните власти и на националните и регионалните организации

<sup>3</sup> Local Government Management Board of UK (LGMB), 1999.

<sup>4</sup> Лазаревски П. и Тодоровски И.: Концептуален подход при създаването и обновяването на Националната стратегия за устойчиво развитие, Институт за социологически и политико-правни изследвания

<sup>5</sup> Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, Осло, 20 март 1987

<sup>6</sup> Види по-горе в „The Law of Sustainable Development, General Principles“ (A Report produced by Michael Deckeris, Former Vice President of Hellenic State Council for the European Commission), Environment Directorate-General, European Commission, 2000

Устойчивостта, като процес, всъщност е систематична и бележи обновяването на единството и сближаването на света и трябва да включва нашите виждания за света, нашите политики и дейности.

### Геополитическо и геостратегическо положение на Република Северна Македония

**Република Северна Македония** е страна, разположена на Балканския полуостров. Страната е една от наследниците на бивша Югославия, от която обяви независимост през 1991 г. Географски страната граничи със Сърбия (и Косово) на север, с България на изток, с Гърция на юг и с Албания на запад.

Релефът на държавата е предимно планински. Въпреки че е континентална държава, тя има повече от 50 езера и шестнадесет планини по-високи от 2000 метра. Северна Македония е суверенна, независима, демократична и социална държава. Столицата на държавата е Скопие с население от 506 926 граждани. Северна Македония е с територия от 25 713 km<sup>2</sup>, с 2 114 550 жители (2009 г.), от които мнозинството са македонци. Официалният език в държавата е македонски, а официалната валута е денар.

През 1993 г. Република Северна Македония стана **член на Организацията на обединените нации**, но поради спора за името, воден с Република Гърция, страната се отбелязва като Бивша Югославска Република Македония. Северна Македония също е **член на Съвета на Европа**. От декември 2005 г. е кандидат за член на **Европейския съюз** и кандидатства за членство в **НАТО**.

През 2018 г. Македония и Гърция подписаха така нареченото „споразумение Преспан“, което официално сложи край на недоразумението от две десетилетия. След подписването на споразумението между Северна Македония и Гърция официално започна **процесът на присъединяване на Северна Македония към ЕС и НАТО**.

Пазарната икономика е нарушена от няколко монопола. Сивата икономика е широко разпространена и според оценките тя представлява между 20% и 40% от икономическата дейност. От друга страна, макроикономическите показатели са сравнително добри, т.е. от средата на 90-те години, се запазва ниска едноцифрена инфлация и нисък бюджетен дефицит.

Държавата има средно-квалифицирана, но евтина работна сила. Инфраструктурата е в относително добро състояние, но са необходими допълнителни инвестиции в тази област (предимно в транспортно-комуникационната връзка изток-запад). Република Северна Македония е член на Световната търговска организация и има отворена икономика, силно интегрирана в международната търговия (през 2005 г. общата валута е 79,5% от brutния вътрешен продукт).

През 2016 г. в Македония са регистрирани 58 политически партии или средно една партия на 33 000 жители. По-рано броят на партиите беше много по-голям: през 2009 г. имаше 99 партии, а

през 2005 г. в съдебния регистър бяха регистрирани около 150 партии<sup>7</sup>. **В момента Северна Македония има статут на кандидат за член на Европейския съюз.**

Северна Македония, както и целият регион на Централна и Югоизточна Европа, е част от търговските пътища. В този смисъл и в интерес на всички страни е стабилността и просперитетът на региона. Това са цели, които, ако са проектирани и приложени правилно, могат да бъдат напълно съвместими с процеса на присъединяване към ЕС, като насърчават икономическия растеж и конкурентоспособността на страната.

Ръководейки се от стратегическите външнополитически приоритети, Република Северна Македония продължава своите **дейности за укрепване на позицията на страната в международен план**, в контекста на развитието и укрепването на двустранните отношения и сътрудничеството със страните от близкото и по-широко съседство.

### Република Северна Македония и устойчивото развитие

Република Северна Македония се сблъсква със същите проблеми, пред които са изправени всички страни в света, а през последните години, за съжаление, се превърна в „лидер“ на най-замърсените градове в Европа и извън нея. Държавата на най-високо ниво, като **член на ООН, е приела ЦУР на Общото събрание, заедно с още 193 държави членки**.

Процесът на внедряване беше инициран от вицепремиера по икономическите въпроси и национален координатор за устойчиво развитие още през 2016 г. **с подкрепата на офиса на УНДП в Република Северна Македония**.

Република Северна Македония подписа новата **петгодишна стратегия „Партньорство за устойчиво развитие“**. Целта на документа е да насърчи балансирано и устойчиво развитие, както и да подпомогне интеграцията на Република Северна Македония в ЕС. Бяха договорени пет приоритетни области за сътрудничество: **заетост, добро управление, социално включване, екологична устойчивост и равенство между половете**.

Република Северна Македония участва от самото начало, след Конференцията в Рио през 1992 г., в определяне на новия подход за устойчиво развитие и взема участие в работата на ООН за постигане на устойчиви цели.

**Националната стратегия за устойчиво развитие е подготвена през 2011 г.** Изпълнени са Целите на хилядолетието за устойчиво развитие и е изготвена както оценка на постигнатото, така и съответно редица стратегии, проучвания и документи, подпомагащи процеса на устойчиво развитие.

<sup>7</sup> Искра Коровешоска, „Во Босна и Херцеговина има 130 политически партии, во Велика Британија само 12“, Дневник, година XX, број 6224, петок, 25 ноември 2016, стр. 4.

След целите на хилядолетието за развитие, възникнали през 2015 г. бяха разработени и приети ЦУР в трансформацията на нашия свят: „Програма 2030“ за устойчиво развитие<sup>8</sup>.

Устойчивото развитие на световно равнище се подкрепя и от инициативата на **Глобалния договор на ООН**<sup>9</sup>, който насърчава компаниите по света да възприемат и прилагат устойчиви и социално отговорни практики. Глобалният договор е рамка, която обединява компаниите заедно с агенциите на ООН и организациите на гражданското общество, като спазва десет принципа на развитие в областта на правата на човека, труда, околната среда и борбата с корупцията. Глобалният договор беше популяризиран от ООН през 2000 г. и оттогава към него се присъединиха повече от 13 000 компании и други заинтересовани страни в над 160 страни по света. Глобалният договор присъства и действа в Република Северна Македония от 2004 г. и се насърчава чрез **местната мрежа на глобалното спознаване**<sup>10</sup>.

В Република Северна Македония, Целите на хилядолетието за развитие бяха изпълнени на ограничено или маргинализирано ниво, само за специфични цели и области, а не систематично, без специален фокус и документ за планиране, който изисква различно третиране или бъдещи действия с ЦУР.

Много институции и организации нямат конкретна информация за това до каква степен са разгледани и взети предвид целите на хилядолетието за развитие и какви са техните последици в устойчивото развитие на страната. Само малък брой министерства, през периода на тяхното изпълнение, признаха Целите на хилядолетието за развитие и ги взеха предвид при подготовката на документи за развитие или изпълнението на определени дейности и проекти. За степента на изпълнение на Целите на хилядолетието за развитие има доклад на световно равнище с препоръки и заключения, а някои страни са изготвили и отделни доклади за Целите на хилядолетието за развитие.



Правителството на Република Северна Македония е подготвила няколко **доклада за постигането на Целите на хилядолетието за развитие**. Те показват, че държавата е постигнала известен напредък в социално-икономическата сфера през изминалия период, известно намаляване на безработицата и известен напредък по отношение на опазването на околната среда.

<sup>8</sup> Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1)

<sup>9</sup> United Nations Global Compact, <https://www.unglobalcompact.org>

<sup>10</sup> Доклад на Република Македония за напредъка в постигането на Целите на хилядолетието за развитие, 2009 г.



Въпреки това, в областта **на бедността и социалните различия**, както и различията между някои уязвими категории граждани, е необходим по-голям ангажимент за постигане на планираното ниво.



В някои сегменти от няколко важни теми, като образование, здраве, сексуално и репродуктивно здраве и др., е установен спад в процесите на развитие.

Много институции срещат трудности при присъединяването към подобни инициативи и практики поради липсата на подходящ персонал, както и ангажиране в други дейности. От друга страна, приоритетите на страната се променят много бързо и няма цели, които трябва да се следват в дългосрочен план. Промените в управлението и политическите кризи в страната допълнително задълбочават процесите на развитие.

Общото впечатление е, че Целите на хилядолетието за развитие са много общи, с ниски специфични цели и има схващане, че те са повече за бедните страни и развиващите се страни, за разлика от ЦУР, които сега са универсални, много по-подробни, фокусирани и разработени с подцели, конкретни резултати и показатели. За адекватното приемане на ЦУР е необходимо да има декларирана готовност, фокус и план за тяхното изпълнение.

Република Северна Македония има солидна правна рамка<sup>11</sup>, която насърчава устойчивото развитие на страната както по отношение на Конституцията, така и с другото адаптирано законодателство.

В допълнение, по отношение на планирането и осъществяването на успешното устойчиво развитие на национално ниво, редица документи и стратегии за средносрочно и дългосрочно планиране са фокусирани върху различни части на устойчивото развитие, като например:

- **Национална стратегия за устойчиво развитие в Република Северна Македония** – 2009 – 2030 г., Програма за устойчиво местно развитие и децентрализация – 2015 – 2020 г.
- **Национална стратегия за намаляване на бедността и социалното изключване в Република Северна Македония** – 2010 – 2020 г.
- **Стратегия за околната среда и изменението на климата** – 2014 – 2020 г.
- **Стратегия за равенство между половете** – 2013 – 2020 г., редица други секторни стратегии и документи.

<sup>11</sup> Устав на РМ, 17 ноември 1991 и сите амандмани (член 8, 42, 43, 44 и т. н.), Законите поврзани со заштита на животната средина, воздухот, бучавата, природата, водите, управувањето со отпадот и сл. Законите од областа на еднаквите можности, трудот и социјалната заштита и сл

Националната стратегия за устойчиво развитие на Република Северна Македонија е с времева рамка от 2009 – 2030 г. и мотото ѝ е: „**По-добро бъдеще чрез промяна, използвайки богатото социално, културно и природно наследство по балансиран начин**“. Разработването на Националната стратегия за устойчиво развитие беше един от приоритетите, очертани в Европейското партньорство с Република Северна Македонија от 2004 г. насам, т.е. изискванията за реформиране на страната по пътя на присъединяването към ЕС, както и задължението за изпълнение, очертано в „Стратегијата за интеграција на страната в Европейскиот сџюз“.

Стратегијата се основава на **три водещи принципа**:

1. да се даде на правителството иновативна, подкрепяща и водеща роля по отношение на опцините и частниот сектор;
2. да се въведе електронно управление;
3. да се съсредоточи краткосрочното съсредоточаване върху високо образованата работна сила, за да се предотврати по-нататъшното „изтичане на мозъци“.

В контекста на изпълнението на стратегическиот документ „Национална стратегия за устойчиво развитие“<sup>12</sup>, както и изпълнението на целите на ООН за устойчиво развитие, в Република Северна Македонија чрез програмите за устойчиво развитие на отделните министерства се създават **нови институции**, които се координират за нејното изпълнение, за да допринесат за **успешната реализација на целите на устойчивото развитие чрез определените области на действие и конкретните мерки**.

В Република Северна Македонија беше създаден „**Национален съвет за устойчиво развитие**“, којто на својата сесия потврди ангажираноста на правителството за изпълнение на „Програма 2030“ на ООН и интегриране на ЦУР в цялостната работа на државата. За целта беше приет **Правилник за дейноста на Националниот съвет**, с којто беше создаден **Съветът за осигуряване на последователност в прилагането и наблюдението на стратегическиот документ**.

Пред членовите на Националниот съвет за устойчиво развитие бяха представени 17-те глобални цели на ООН и степената на съответствие на националните стратегически програмни документи с целите. Въз основа на анализа, извършен от техническата работна група, Съветът прие решение за приоритетното изпълнение на **5 цели за 2019 г. и 2020 г.**, докато другите цели ще бъдат в изпълнение на приоритетните цели:



Прекратяване на бедноста във всички форми, навсякъде в страната.



Осигуряване на приобщаващо, справедливо и качествено образование и насърчаване на възможностите за учење през целиот живот.



Насърчаване на приобщаващо и устойчиво икономическо растеж, пълна и продуктивна заетост и достойни работни места за всички.



Предприемане на спешни действия за борба с изменението на климата и тяхното въздействие.



Насърчаване на мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие, осигуряване на достъп до правосъдие за всички и изградане на ефективни, отговорни и приобщаващи институции на всички нива.

Също така на заседанието Съветът заклучи, че по **отговорен начин правителството и институциите ще работят за постигане на целите** в посока за по-висок и устойчив икономически растеж, качествено образование, прекратяване на бедноста и по-висок животен стандарт на гражданите, както и на здравословна околна среда.

Освен постигането на приоритетни цели, ефективността на администрацијата и институциите, както и върховенството на законот, са от големо значење. Те са в основата на реформите, којто правителството прилага в процеса на евроатлантиската интеграција.

### **Национална стратегия за устойчиво развитие – задължение на Република Северна Македонија към Европскиот сџюз**

Процесът на присъединяване на Република Северна Македонија към ЕС е подкрепена от неколку стратегически документа:  
– Споразумение за стабилизирани и асоцирани между Репу-

<sup>12</sup> Национална Стратегија за одржливиот развој на Република Македонија (2009 – 2030)

блика Северна Македония и Европейските общности и техните държави членки<sup>13</sup>.

- Решението на Съвета, относно принципите, приоритетите и условията, съдържащи се в Европейското партньорство с Република Северна Македония<sup>14</sup> (общоизвестно като Европейско партньорство) и
- Въпросник от Европейската комисия.

Тези документи изрично посочват устойчивото развитие като принцип, като задължение, като цел и като право.

Освен това Европейският съюз прие стратегия за устойчиво развитие, която ясно провъзгласява усилията си за постигане на устойчивост на развитието на равнището на целия Съюз. Въпреки че без изрично споменаване на термина устойчиво развитие, Споразумението за стабилизиране и асоцииране, подписано от Република Северна Македония и държавите членки на Съюза, гласи, че политиката на сътрудничество трябва да се ръководи от включването на опазването на околната среда в постигането на целта социално-икономическо развитие.

Постигането на устойчивост на цялостното развитие и разработването на стратегия за устойчиво развитие е изложено в Стратегията на Република Северна Македония за интеграция в Европейския съюз (2004 г.), както и в отговорите на „Евро анкетата“ (2005).

Европейското партньорство за Република Северна Македония се основава на Договора за създаване на Европейския съюз, разпоредбите на Регламент на Съвета (ЕО) № 533/2004 от 22 март 2004 г. за създаване на Европейско партньорство в рамките на процеса на стабилизиране и асоцииране и посочване на краткосрочните и средносрочните приоритети за подготовката на Република Северна Македония за по-нататъшна интеграция с Европейския съюз.

От изложеното е ясно, че изготвянето на Националната стратегия за устойчиво развитие е задължение на Република Северна Македония, като кандидат за членство в Съюза. Но ключов фактор при изготвянето на Национална стратегия за устойчиво развитие не трябва да бъде неговият ангажимент към ООН, нито към Европейския съюз, но основната необходимост трябва да бъде националната необходимост от всеобхватна стратегия за развитие.

А именно, Република Северна Македония е произвела не малък брой стратегически секторни документи, но те не са разработени във всички сектори, нито е разработена цялостна стратегия за развитие, която да уеднаквява развитието в отделните сектори, ще осигури начини за цялостно развитие на страната. Следователно наложеното задължение трябва да се използва като възможност за разработване и впоследствие за изпълнение на

<sup>13</sup> Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their member states, of the one part, and the former Yugoslav Republic of Macedonia, of the other part”, 2000.

<sup>14</sup> Council Decision on the principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with the former Yugoslav Republic of Macedonia, 2004, Brussels, 9369/04, Council of the European Union.

Националната стратегия за устойчиво развитие на Република Северна Македония.

Що се отнася до обхвата на Стратегията, тя разработва диагноза-та за включване на устойчивостта като концепция в определени сектори и определя целите, принципите и стратегическите решения за постигане на устойчивост на националното развитие. Стратегията включва и организационната структура на органите, която ще бъде от ключово значение за нейното прилагане.

### Перспективи на Република Северна Македония в глобалната стратегия за устойчиво развитие

Глобалните предизвикателства за развитието принуждават страните да разширят своята перспектива и да определят двигателите на устойчивостта.

Република Северна Македония трябва да се движи в тази посока. В страната има мотивация за създаване на нови и творчески средства за осъществяване и успешна реализация на 17-те ЦУР. Тези цели, съгласувани от световната общност през 2015 г. са отправна точка за глобална стратегия за устойчиво развитие и на страната.



Гражданите на Балканите, включително гражданите на Република Северна Македония са изправени пред сериозни предизвикателства като изкореняване на бедността, осигуряване на сигурност и мир, изменение на климата, демократични общества, устойчиво потребление и устойчиво развитие, намиране на модели за равенство между половете и т. н.

Факт е, че една страна не може да се сблъска сама с тези предизвикателства и да се бори с тях. Изискват се синергични действия от страна на държавите както на Балканите, така и на международната общност, за постигане на поставените ЦУР за предприемане на подходящи мерки за тяхното пълно прилагане.

Следователно Република Северна Македония като страна, поела ангажименти към световната общност, свързани с устойчивото развитие, трябва да изпълнява всички дейности, предвидени в съответствие с приетата Национална стратегия за устойчиво развитие, за да осигури устойчиво развитие за качествен живот на човечеството и развитие, в което човешките същества имат естествени ценности. Това означава балансиране на икономическите, социалните и екологичните цели и интегрирането им, когато е възможно, чрез създаване на политики и практики, които взаимно се подкрепят и търсят решения.





# РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ

## УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ



Проф. Я. Д. Тодорович

Универзитет Ниш  
Икономически факултет



През **май 2008 г.** беше приета **Националната стратегия за устойчиво развитие на Република Сърбия**.<sup>1</sup> Тази стратегия определя устойчивото развитие на Република Сърбия за периода от 2008 до 2017 г. като целенасочен, дългосрочен, непрекъснат, всеобхватен и синергичен процес, който засяга всички аспекти на живота (икономически, социални, екологични и институционални) на всички нива.

Стратегията определя основните национални **приоритети на Република Сърбия**:

- **членство в Европейския съюз**;
- развитие на конкурентоспособна пазарна икономика и балансиран икономически растеж;
- насърчаване на иновациите;
- създаване на **по-добри връзки между науката, технологиите и предприемачеството**, увеличаване на капацитета за научни изследвания и развитие, включително нови информационни и комуникационни технологии;
- развитие и **образование на хората, увеличаване на заетостта и социалното включване**;
- създаване на повече работни места, привличане на квалифицирани работници, подобряване на качеството и адаптивността на работната сила, както и по-големи инвестиции в човешки ресурси;
- развитие на **инфраструктурата и балансирано регионално развитие**, подобряване на привлекателността на страната и осигуряване на адекватно качество и ниво на услугите;
- **опазване и подобряване на околната среда и рационално използване на природните ресурси**, запазване и подобряване на системата за опазване на околната среда, намаляване на замърсяването и натиск върху околната среда, използване на природните ресурси, така че те да останат достъпни за бъдещите поколения.

За постигане на поставените цели е необходимо да се изгради **модерна и ефективна държавна администрация**, т. е. система от институции, които съвместно да водят до устойчиво развитие. Изграждането на ефективна институционална рамка на всички нива и подобряване на сътрудничеството, координацията и консултациите както между секторите, така и между държавната администрация и частния и гражданския сектор са предпоставка за постигане на устойчиво развитие.

Стратегията идентифицира **положителни фактори**, които биха подкрепили нейното устойчиво прилагане:

- добро географско положение на страната;
- потенциално висококачествена работна сила;
- създадени правни основи на едно демократично и отворено общество;
- процесите на реформи започват в повечето сектори;
- растеж на частния сектор;

- изграждане на доверие на регионално ниво и повишаване на репутацията на Република Сърбия в региона;
- повишаване на осведомеността, относно необходимостта от планиране на устойчиво развитие на местно ниво;
- намаляване на текущите дисбаланси във финансирането на социалните и пенсионните фондове и фондовете за осигуряване за инвалидност;
- висока степен на биоразнообразие, разнообразни природни ресурси;
- висока степен на културна инфраструктура и културни ценности;
- съществуването на експертна и финансово значима диаспора;
- запазена околна среда в неиндустриализираните райони<sup>2</sup>.

**Отрицателните фактори**, които ще забавят устойчивото развитие в страната са:

- недостатъчно общо доверие на гражданите в институциите;
- висока степен на разлика в регионалното развитие;
- бавен процес на приватизация;
- недостатъчни инвестиции в зелената икономика;
- недостатъчни инвестиции в развитието на икономиката;
- липса на транспортна и комунална инфраструктура;
- продължаване на изтичането на мозъци след 2001 г.;
- много нисък процент на образование и наука от БВП;
- нисък коефициент на разпределение от БВП в областта на социалната закрила;
- липса на консенсус по посоките на по-нататъшна регионализация и децентрализация;
- егоцентризъм в частта на управляващия елит;
- неблагоприятно социално-икономическо положение на младите хора;
- ниско ниво на гражданско участие;
- непланирана експлоатация на природните ресурси;
- прекомерно замърсяване на водата, въздуха и почвата;
- лоши практики за управление на отпадъците;
- липса на стимули за намаляване на замърсяването.

Стратегията предвижда **ежегодно отчитане на напредъка в нейното изпълнение**. Докладът се основава на **72 показатели**, които са в съответствие с новия списък на Комисията за устойчиво развитие на ООН (SDI Initiation), която включва и показатели за Целите на хилядолетието за развитие.

Планът за изпълнение на Стратегията определя показатели за повечето от планираните дейности и е изготвен специален доклад на базата на 20 основни показатели. Основната роля на тези индикатори е да дадат **ясна представа за реализирането на политиката за устойчиво развитие** по ключови въпроси: колко добре живеем, как и колко ресурси се разпределят, колко ефективно ги използваме, каква е държавата и какви са последствията за околната среда.

<sup>1</sup> <http://www.zurbnis.rs/zakoni/Nacionalna%20strategija%20odrzivog%20razvoja.pdf>

<sup>2</sup> Strategija održivog razvoja Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 57/08, str. 15 – 16

Докладът за напредъка по изпълнението на Националния план за действие на Стратегията предвижда задължение на местните власти да докладват ежегодно за напредъка по изпълнението на дейностите, предвидени в Плана за действие на Стратегията, за която отговарят. Също така, местните власти са задължени да приемат свои собствени стратегии за устойчиво развитие и, въз основа на техните специфики, да установят свои собствени индикатори за наблюдение на напредъка<sup>3</sup>.

Традиционните *показатели на екосистемата имат ограничени аспекти*, защото оценяват промените само в една част от подсистемата, като че ли са напълно независими от частите или цялата екосистема. Тези показатели не отразяват реалността на тясна взаимосвързаност в рамките на екосистемата.

Ограниченият обхват на традиционните екологични социални показатели може да бъде представен както следва:

1. Не вземат предвид капацитета на природните ресурси, от които зависи обществото – възобновяеми и невъзобновяеми, местни и глобални.
2. Не отчитат капацитета на човешките ресурси – умения, трудови способности, здравеопазване и образование.
3. Не вземат под внимание капацитета на социалните ценности – отношенията между хората в обществото, отношенията на приятели, семейство, съседи, социални групи, предприятия, правителства и тяхната способност да сътрудничат и работят заедно по позитивен и целенасочен начин.
4. Не дават дългосрочна визия на обществото.

Следователно показателите за устойчиво развитие следва да се разграничават от традиционните икономически, социални и екологични показатели като посочват области, в които връзките в екосистемата са лоши. Същността на концепцията за устойчиво развитие е взаимодействието между развитието и околната среда и взаимната обусловеност и допълване на политиката за развитие и политиките за опазване на околната среда, които спазват законите на екологичните системи.

Днес се използват няколко съставни показатели, които са създадени с цел по-добро разбиране на взаимозависимостта на различните аспекти на развитието на международно ниво. От тях следваме Индекс на човешкото развитие (ИЧР) и сме включени в Списъка на показателите за устойчиво развитие. Този индикатор, първоначално създаден по програмата на ПРООН, съчетава показатели *за здравето, образованието и стандарта на живот* и се публикува в редовни годишни доклади.

Друг показател, който заслужава внимание, но все още не се използва официално в страната, е разработен от канадския икономист Уилям Ей Рис, наречен Екологичен отпечатък. Този индикатор за устойчиво развитие оценява човешкия капацитет като ниво на потребление на ресурси и образуване на отпадъци,

които могат да бъдат безкрайно поддържани без постепенно влошаване на продуктивността на екосистемите.

Създаването на подходящ механизъм за оценка и мониторинг на стратегията с помощта на подходящи показатели би трябвало да помогне за проследяване на краткосрочните и дългосрочните цели. Годишните доклади въз основа на тези показатели позволяват на потребителите да видят постигнатия напредък.

*Първият доклад* за изпълнението на Националната стратегия за устойчиво развитие беше приет от правителството на **24 юни 2010 г.** Бяха представени показатели за устойчиво развитие и техните ценности, които могат да проследяват напредъка в изпълнението на Стратегията. Избраните показатели са в съответствие с новия списък на показателите за устойчиво развитие на ООН, който включва и показатели за изпълнението на Целите на хилядолетието за развитие.

От *планираните 512 мерки/дейности* през 2008 г. и 2009 г. са реализирани около **52%**. Най-голям брой реализирани дейности са свързани с икономиката на знанието – 75,3%. В сферата на социалното развитие са реализирани 52,7% от предвидените дейности, а в областта на опазването на околната среда 42,5% от реализираните дейности през 2008 г. и 2009 г. са сравнени с предвидените. В доклада за напредъка по изпълнението на Националната стратегия за устойчиво развитие, публикуван като „Сърбия по пътя си към устойчиво развитие“ (октомври 2010 г.), са оповестени основни данни, които представляват по-малка група от високо представителни показатели, които не са взаимосвързани. Тяхната основна роля е да предоставят обща картина на това дали системата се приближава към ЦУР.

Докладът подчертава липсата на инфраструктура в областта на околната среда (регионални депо-регионални центрове за управление на отпадъците, пречиствателни станции за отпадъчни води и водоснабдителни системи).

От **2017 г. не е приета нова стратегия за устойчиво развитие**, но темата остава приоритет за Република Сърбия.

Република Сърбия беше **член на Икономическия и социален съвет на ООН (ECOSOC)** за периода 2014 – 2016 г. Това членство в ECOSOC съвпадна с процеса на приемане на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. Дневният ред беше приет през 2015 г. Сърбия като член на ECOSOC и Отворената **работна група за определяне на целите за устойчиво развитие**, както и Междуправителствената експертна комисия за финансиране на устойчивото развитие, активно участваха в процеса на приемане на тази програма, чието цялостно изпълнение беше посветено на изпълнението на целите.

На **30 декември 2015 г.** правителството на Република Сърбия прие Решение за създаване на **междуведомствена работна група за изпълнение на Дневния ред за устойчиво развитие до**

<sup>3</sup> <http://indicator.sepa.gov.rs/o-indikator/indikatori-odrzivog-razvoja-srbija-i-svet-1#pracenje>

2030 г. Работната група отговаря за мониторинга и изпълнението на ЦУР и подцелите.

**Като страна, кандидатка за присъединяване към ЕС, Република Сърбия подкрепя и следва перспективите на ЕС за устойчиво развитие.** Приоритетните цели на Република Сърбия са: премахване на бедността, устойчиво икономическо развитие и заетост, изграждане на инфраструктура и индустриализация, осигуряване на здравословен живот на всички възрасти, безплатно и качествено начално и средно образование за всички и равенство между половете.

**Правителството на Република Сърбия и екипът на ООН подписаха на 30 май 2017 г. Рамката за партньорство за развитие между Република Сърбия и ООН за периода 2016 – 2020 г.** Този документ дефинира основите на партньорството за развитие и сътрудничеството между Република Сърбия и ООН за следващия петгодишен период и включва целите, т. е. резултатите от сътрудничеството в пет области: добро управление и върховенство на закона; развитие на социални и човешки ресурси; икономическо развитие, растеж и заетост; околната среда, изменението на климата и устойчивите общности и култура и развитие.

За изпълнението ЦУР са организирани в четири групи:



Икономически растеж (ЦУР 8 и 9)



Развитие на човешките ресурси (ЦУР 1, 2, 3, 4, 5 и 10)



Околна среда и климат (ЦУР 6, 7, 11, 12, 13 и 15)



Институции, финанси и сътрудничество (ЦУР 16 и 17)

Благодарение на фискалната консолидация от 2014 г. работата на публичния сектор беше значително подобрена, тъй като бюджетният излишък се реализира през последните две години, а нивото на публичния дълг е малко над 50% от brutния вътрешен продукт.

Липсата на инвестиции в науката и иновациите както и в публичния сектор (80%), е един от отрицателните фактори за страната. По отношение на структурата на БВП отбелязваме, че почти 50% от БВП на Република Сърбия се създава в сектора на услугите. Недостатъкът е, че това са предимно услуги, които не изискват специални умения и знания, докато само 23% от БВП се създава чрез услуги, основани на знанието.

В сектора на туризма са отчетени положителни тенденции. Разглеждайки структурата на БВП, можем да видим, че само една трета е създадена в сектора на малките и средните предприятия. Причината за това трябва да се търси в ограничен подход към източниците на финансиране. Тези компании обаче представляват 99,8% от общия брой на фирмите и работят 66% от работната сила. Когато се споменава нивото на безработица, се говори за положителна тенденция и постоянен спад, и през 2018 г. той достига до 11,3%<sup>4</sup>.

Тук остава открит проблем, с който младите хора трудно се справят, което е видно от факта, че равнището на **безработица сред младите** хора на възраст между **15 и 34 години** в края на 2018 г. е **16,3%**, докато за младежите от **15 до 24 години** този процент е **32%**<sup>5</sup>. През 2008 г. този процент е 59,9%.



**Жените** в Сърбия продължават да бъдат в неравностойно положение, тъй като тяхната заетост е 41,7%.



Технологичният напредък и иновациите са основата за **устойчиво икономическо развитие**. Достъпът до качествена инфра-

<sup>4</sup> <http://rs.n1info.com/Biznis/a440203/Zavod-za-statistiku-Stopa-nezaposlenosti-11-3-odsto.html>

<sup>5</sup> <http://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/trziste-rada/anketa-o-radnoj-snazi>

структура и информационни и комуникационни технологии дава възможност на повече хора да участват в икономика, основана на знанието, да им предоставят достъп до образование и да насърчават предприемачеството.

В *транспортния сегмент* мрежата от пътища в Сърбия не е напълно изградена и голям дял от нея е в лошо състояние. Изграждането на ключови участъци от магистралите (по коридори X и XI), които са както национални, така и регионални приоритети, е в ход. Пътническият и товарният железопътен транспорт в Сърбия е по-слабо развит в сравнение с всички страни в региона. Една от основните причини е остаряването на железопътната мрежа (55% от мрежата е на повече от 100 години).

Големият неизползван потенциал на Сърбия е *речният трафик*, който намалява през последните години в сравнение с автомобилния транспорт. Надеждността и адаптивността на инфраструктурата в Сърбия е неблагоприятно засегната от липсата на интелигентни транспортни системи.



Инфраструктурата в *енергийния сектор* също е влошена, което води до ненадеждно енергоснабдяване и непропорционално високи въздействия върху околната среда.

Макар и *широко разпространен достъп до компютри и интернет* в компаниите, Република Сърбия далеч изостава от европейските страни по отношение на достъпа до широколентов достъп. През 2016 г. 57,8% от домакинствата имат достъп до широколентов интернет в сравнение с 83% в страните от ЕС.



Напоследък в Република Сърбия се обръща голямо внимание на *проблема с бедността*. Както обяви на уебсайта Форумът за социално приобщаване и намаляване на бедността на сръбското правителство, половин милион граждани, или около *7,2%* от населението, през 2017 г. са имали по-малко от 12 045 динара месечно – това е *абсолютната линия на бедност*. Лице, което не разполага с достатъчно доходи за задоволяване на жизнените потребности, не може да бъде наето, липсват адекватни жилищни условия и адекватен достъп до социална защита, здравеопазване, образование и комунални услуги, според правната дефиниция, е бедно.

Абсолютно бедните хора не могат да посрещнат основни нужди, докато сравнително бедните хора не могат да постигнат жизнен

стандарт, който да е от значение за обществото, в което живеят. *Относителната бедност* също представлява праг на риска от бедност.

Този праг в Сърбия е по-нисък отколкото, в която и да е страна в ЕС, с изключение на Румъния. Според данните *около 1,8 милиона сръбски граждани* живеят в този риск. По риск от бедност, според последните налични данни, *25,5% от населението* попадат в тази категория.

Най-уязвими са младите хора от многочленно семейство от села в Южна или Източна Сърбия, чиито родители имат ниско образование или са безработни.

В момента Република Сърбия няма Стратегия за намаляване на бедността, тъй като последната беше до 2015 г. Социални помощи в Република Сърбия се полагат на около 268 000 жители. В същото време Червеният кръст на Република Сърбия подготвя храна за 35 300 потребители в 77 места<sup>6</sup> в Сърбия чрез програма-та за национална кухня.

Изследването е проведено от *Червения кръст и SeConS Development Initiative Group* и показва, че повече от една четвърт от възрастните хора над 65 години не могат да си позволят два чифта обувки през сезона, а всеки трети по-възрастен човек не може да замени износеното облекло. Възрастните хора също показват различия между половете – повече от тях са бедни жени, отколкото мъже. Около *400 000 деца* в Република Сърбия са изложени на *риск от бедност*.

Основният профил на бедността не се е променил значително през 2017 г. в сравнение с предходните години. Бедността остава много по-често в селата, отколкото в градските райони (10,5% спрямо 4,9%) и е особено разпространена в региона на Южна и Източна Сърбия. Равнището на бедност в района на Белград през 2017 г. е 4,0%, докато в района на Южна и Източна Сърбия той е 12,1%<sup>7</sup>, т.е. три пъти повече.

Неравенството в потреблението, измерено с коефициента Джини, отбелязва леко понижение и поставя Република Сърбия в страните с относително равномерно разпределение на потреблението.

Социалните трансфери, като най-важният компонент на текущите публични разходи, оказват значително влияние върху намаляването на бедността. През 2017 г. социалните трансфери намалиха равнището на бедност с 28%, т.е. без социални трансфери (без пенсии), 10% от населението биха били бедни. В абсолютно изражение около 187 000 души биха били в бедност. Ефективността на социалните трансфери е два пъти по-малка в региона на Южна и Източна Сърбия в сравнение с региона на Белград.

<sup>6</sup> <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-45887005>

<sup>7</sup> [http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2018/10/Ocena\\_apso-lutnog\\_siromastva\\_u\\_Srbiji\\_u\\_2017\\_godini\\_lat.pdf](http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2018/10/Ocena_apso-lutnog_siromastva_u_Srbiji_u_2017_godini_lat.pdf)

## **II. КРЪГОВА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

---







# ФРАНЦИЯ

## КЪГОВА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СЪВМЕСТИМОСТ



Проф. Надеж Трусие  
Сантиаго Перез  
Татяна Рейес

Технически университет Троя

## Кръгова икономика и устойчиво развитие: СЪВМЕСТИМОСТ между двете концепции

Двете понятия са сложни и с постоянно въздействие между тях. Те зависят от геополитическия контекст, в който се развиват. Отговорът, свързан със съвместимостта на двете концепции, зависи от това как се разглеждат възможностите и предизвикателствата, които всяка от тях поставят пред нас, както и очакваните резултати. Можем да започнем с това, че двете концепции споделят общ произход и нещо, което можем да оприличим на обща цел.

## Кръгова икономика и устойчиво развитие: ПРОИЗХОД

Произходът на двете концепции идва от глобалните промени, свързани с антропоцена, които са в основата на концепциите за устойчиво развитие и кръгова икономика (*Sauvé, Bernard and Sloan, 2016*). Стратегии на различни сътрудничества на различни дисциплини от природните, социалните науки, инженерството и мениджмънта, позволиха да се оцени настоящото състояние на природата на нашата планета (*Rockström, Noone и lii, 2009*).

Преди около половин век разбрахме, че живеем на планета с ограничени ресурси и че нивото на потребление вече е неустойчиво (*Boulding, 1966*). По-късно научихме, че въпреки ползите, които носи, индустриализацията е пагубна за здравето на сухоземните екосистеми и на нашето общество (*Carson 2002, Ghisellini, Cialani и Ulgiati 2016*). Още по-драматично беше, че като индустриално общество сме повлияли върху изменението на климата за малко повече от един век (*Crowley, 2000*). Всички тези негативни планетарни промени, за които носим известна отговорност, поне по отношение на естествените пространства, предизвикаха нежелани последствия, които ни поставят в извънредна ситуация.

В отговор на това през 1987 г., по време на Световната комисия за околната среда и развитието на ООН, беше поставена концепцията за устойчиво развитие. Тя твърди, че е своеобразно „развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да прави компромис със способността на бъдещите поколения да посрещат собствените си нужди“ (*WCED Bruntland Commission, 1987*). Това се превърна в политическа рамка за устойчиви практики в световен мащаб.

В същото време производителите от цял свят експериментират с различни технологии, за да намалят въздействието на тяхната дейност върху околната среда. През 50-те години на миналия век бяха приложени стратегии за намаляване на „end of pipe“; през 70-те години се появиха стратегии за предотвратяване на замърсяването; по-късно, в края на 70-те, началото на 80-те години, индустриалците положиха основите на това, което ще се превърне в централен въпрос на кръговата икономика:

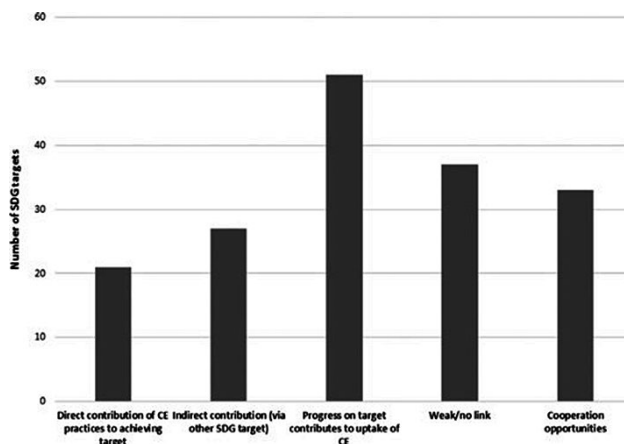
предоставяне на различни методологии, които да надхвърлят концепцията за края на живота (*Stahel, 2016*). Концепцията на кръговата икономика превърна стария индустриален процес в творческа арена за ефективност и устойчивост.

## Преглед на съвместимостта

Кръговата икономика и устойчивото развитие признават, че живеем на ограничена планета и двата подхода разглеждат като основна тема, това как сегашните и бъдещите поколения могат да удовлетворят своите нужди, но и да осигурят ресурс за бъдещите им нужди.

Процесите на устойчиво развитие предлагат стратегии за просперитет на хората, като се има предвид защитата на околната среда (Отдел за целите на устойчивото развитие (DSDG, 2018), което не е задължително да оспорва настоящите икономически процеси. Въпреки това, кръговата икономика има за цел да предефинира отношенията между хората, стоките и материала, който те използват, като подобрява ефективността на ресурса и минимизира отпадъците (*Geissdoerfer et al., 2017*). Техните цели се различават по пространствени и времеви мащаби, но са съвместими от самото начало.

Въпреки че и двете концепции имат свои собствени предизвикателства и ограничения, ние работим за проучване на тази съвместимост. Кръговата икономика работи в по-малък времеви и космически мащаб, като разглежда механизми за постигане на някои от целите на Програмата за устойчиво развитие за 2030 г. (*MGG, Millar, McLaughlin и Börger, 2019*).



**Фигура 1.** Връзка между целите на кръговата икономика (ЦК) и ЦУР (17 ЦУР с общо 169 цели). Патрик Шрьодер и Ал. (2019)

Патрик Шрьодер и Ал. (2019 г.) дават ясен пример за взаимовръзката между практиките на кръговата икономика и ЦУР, илюстрирани на Фигура 1. Чрез техния анализ те успяха да докажат, че практиките на кръговата икономика могат пряко да допринесат за 21 ЦУР и да допринесат непряко за 28 допълнителни цели. Те установиха, че най-важната връзка се отнася до ЦУР 6 (чиста вода и канализация), ЦУР 7 (чиста и достъпна

енергия), ЦУР 8 (достоеен труд и икономически растеж), ЦУР 12 (отговорно потребление и производство) и ЦУР 15 (живот на земята).

Следователно тази кратка статия показва, че все още предстои важен път за намиране на решения на глобалните предизвикателства, пред които сме изправени. Тук ще проучим най-видимите и ясни връзки между кръговата икономика и устойчивото развитие, които доведоха до много промени в изследванията за устойчивост.

Например, много решения са генерирани от кръговата икономика, в която е възможно да се спре потока на промишлени

отпадъци и едновременно с това да се регенерират естествените цикли на планетата (*Jeurissen 2000, Taylor, 2016*). **Представете си... можем ли да бъдем още по-креативни?**

Интересът към анализиране на връзката между кръговата икономика и устойчивото развитие е да се изследва съвместно потенциала на регенеративната икономика да остане в границите на планетата (*Hobson, 2016*), като си представя всички стратегии на растеж и разпад. Нуждаем се от по-бързи преходи за нова икономика, преди да отидем далеч отвъд границите на планетата и границите на нашето общество. Трябва да излезем от сегашната система и следващият раздел на тази книга ще вдъхнови дейности, действия и партньорства.

## **III. ПЛАН 2030**

# **ДОБРИ ПРАКТИКИ**

---



# РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

## ДОБРИ ПРАКТИКИ



Младежки комитет на Съюза на транспортните синдикати в България



Софийска вода



Община Пазарджик



Съюз на транспортните синдикати в България



Община Бургас



Софийска Баница



VIVACOM



Green Globe Alliance



Община Силистра



Асоциация на Дунавските Общини

# МЛАДЕЖКИ КОМИТЕТ НА СТСБ



Младежният комитет на **Съюза на транспортните синдикати в България** (МК на СТСБ) обединява представители на всеки от подсекторите и звената, членуващи в СТСБ: пристанища, летища, гражданска авиация, железопътен транспорт и инфраструктура, метрополитен, градски транспорт, железопътно и транспортно строителство, туризъм и др. Комитетът има свои представители в Управителния и

Съюзния съвети на СТСБ, както и в младежките комитети на Европейската и Международната транспортни федерации (ETF и ITF). Под формата на младежка мрежа съществува от 2008 г. Официално е учреден на национална конференция през януари 2014 г. Младежният комитет на СТСБ активно работи чрез кампаниите си за популяризиране и постигане Целите на ООН за устойчиво развитие до 2030 г.

На 12 август 2017 г., по повод Международния ден на младежта, МК на СТСБ организира с помощта на ETF и ITF Регионална младежка конференция за страните от Балканския регион в София. Участваха млади транспортни работници и членове на МК на ITF от Македония, България, Хърватска, Полша, Барбадос и Аржентина. Съпредседателят на МК на СТСБ и член на МК на ITF представи по атрактивен начин със своите колеги от МК на ITF Целите на ООН за устойчиво развитие. Бе обяснено защо са толкова важни за синдикатите и младите хора и как ITF може да помогне за постигането им. Акцент беше поставен върху равенството между половете, достойния труд и равното заплащане, борбата с насилието; гаранцията за работните места, баланса работа – личен живот, кариерното развитие и достойния труд на младите хора. Конференцията беше последвана от 3-дневна визита

във Варна, където делегатите имаха работни срещи със свои млади български колеги и с ръководствата на Пристанище Варна, летище Варна и градски транспорт Варна. МК на СТСБ продължи да популяризира Целите на ООН и през 2019 г. като ги свърза с общочовешките и българските ценности. В Международния ден на Земята, 22 април, в района на Докторската градина в София, МК на СТСБ засади 17 български рози „Дамасцена“ като символ на 17-те ЦУР на ООН. Събитието беше свързано и с кампанията на МК на СТСБ в подкрепа на отглеждането, развитието, разпространяването и защитата на българската маслодайна роза от сорта „Дамасцена“. Завършекът беше препратка към следващата дейност на МК през септември, посветена на цел 16 – световен мир. Послание за мир беше разпратено в четирите посоки на света с пускането на 17 бели гълъби.

По случай Международния ден на мира, на 21 септември 2019 г. МК на СТСБ ще покани младежки представители на транспортни синдикати от Балканите и региона. Идеята е да оживи за пореден път с балканско хоро на младежката солидарност едно място с богата история и заредено с много положителна енергия – монумента „Знаме на мира“

край София. МК на СТСБ традиционно организира акции в мемориалния парк „Знаме на мира“, стремейки се да осъществи приемственост на посланията на детския фестивал „Асамблея знаме на мира“ с идеите, мечтите и стремежите на младите транспортни работници от XXI век.

„Софийска вода“, част от Групата „Веолия“, която доставя питейна вода на близо 1 500 000 жители на територията на Столична община. Дружеството предоставя услугите водоснабдяване, отвеждане и пречистване на отпадъчни води. То е първото публично-частно партньорство и най-големият инвеститор във водния сектор на страната:

- **209,16 млн. лв.** за подобряване на ВиК системата и

опазването на околната среда предвижда инвестиционната програма за периода 2017 – 2021 г.;

- **42,5 млн. лв. инвестиции за 2016 г.**

На **9 ноември 2010 г.** „Софийска вода“ АД става част от Групата „Веолия“, която придобива мажоритарния дял от 77,11% в дружеството.

## Софийската пречиствателна станция за отпадъчни води (ПСОВ) – към енергийно неутрален воден цикъл

„Софийска вода“ АД управлява целия воден цикъл на град София с високо качество на услугите водоснабдяване, отвеждане и пречистване на отпадъчни води, предоставяни на жителите на Столична община. При всички тези дейности дружеството използва голям брой енергоемки активи, чието потребление на електроенергия през 2017 г. е над 25 400 МВтч. Отличаващо за водния цикъл на град София е, че повече от 91% от електроенергията, необходима за услугите, се доставя от енергийно независимата ПСОВ.

**Софийската ПСОВ** е проектирана с капацитет за 1,3 млн. еквивалентни жители и пречиства всеки ден повече от 400 000 м<sup>3</sup> битови и промишлени отпадъчни води в съответствие с най-строгите изисквания на Европейския съюз (включително за отстраняване на азот и фосфор). Станцията е въведена в експлоатация през 1984 г. и през годините използва между 16 000 и 24 000 МВтч електрическа енергия годишно. След инсталирането на когенераторите през

2009 г., енергията, произвеждана в станцията на годишна база, нараства от 1 500 МВтч до 23 000 МВтч през 2017 г. Осъществяването на мерки за намаляване на потреблението на енергия водят до излишък от 4 300 МВтч през 2017 г., т.е. станцията произвежда 23% повече енергия отколкото е необходима за експлоатацията ѝ.

Едновременно с това беше осъществен и проект за използване на топлината от отработените газове от когенераторните агрегати. Това доведе до капацитет от още 570 МВтч, което е изключително важно като допълнителен източник на топлинна енергия за увеличаване на температурата на анаеробните изгниватели в станцията. С този проект произвежданата в станцията енергия се увеличи с още 10%.

Благодарение на енергийната си ефективност Софийската ПСОВ полага основата за това, водният цикъл на град София да стане един от първите в света с пълна енергийна неутралност.

„Водата – ценен ресурс за обществото“ е иновативен проект между „Софийска вода“ АД и фондация „Здраве и социално развитие“ (ХЕСЕД).

Отговорност, солидарност и уважение – три ключови ценности за Групата „Веолия“ вдъхновиха екип от доброволци в „Софийска вода“ да разработи учебна програма по темата за водата, предназначена за деца от ромските общности. Предвид необходимостта от иновативен подход за справяне с водните загуби в двата квартала в София с предимно ромско население, „Софийска вода“ стартира този партньорски проект.

Първият етап от проекта е изграден на принципа за надграждане на знания за произхода, пречистването, използването на водата и практиките за пестенето ѝ. Така постепенно се изяснява ценността на водата като ресурс.

От ноември 2017 г. „Софийска вода“ работи активно чрез екип от служители – доброволци с три групи от над 60 деца, на възраст между 3 и 5 години, в учебните центрове на фондация „ХЕСЕД“. Обучението за най-малките се основава на приказна история със специален герой – водна костенурка, която търси спасители на водата и учи децата да я ценят, спестяват и опазват. Следващите етапи от проекта са насочени към родителите и тийнейджърите.

# ОБЩИНА ПАЗАРДЖИК



В географско отношение общината се намира на важен кръстопът между Европа и Азия (международни коридори 10 и 8), като заема част от Горнотракийската низина – Пазарджишко поле. Обхваща 32 населени места в т. ч. град Пазарджик и 31 села с население 114 817 души.

Населените места и преди всичко общинският център – гр.

Пазарджик – имат богато историческо минало, за което говорят селищните могили от тракийско време при с. Юнаците, с. Огняново и др.

Днес Пазарджик и всички населени места се благоустрояват, съобразно решения на общински съвет и инициативи на местни граждани.

В отговор на Лайпцигската харта за устойчиви градове, общината работи по **Проект „Устойчиво интегрирано развитие – интегриран план за градско възстановяване и развитие“**, чиято основна цел е повишаване качеството на живот и екологичните условия, включително предотвратяване на рискове, подобряване на град Пазарджик и прилежащия агломерационен ареал. Основните цели са: използване на подходи от политиката за интегрирано развитие на градските райони, в т.ч. висококачествени обществени места, модернизация на инфраструктурни мрежи, подобряване на енергийната ефективност и проактивна политика за образование и новаторство, насочване на вниманието към изостаналите квартали чрез подобряване на физическата среда, проактивна политика за образование и обучение на деца и младежи.

Специфичните цели на проекта се свързват с: определяне на зони на въздействие, които са насочени към подобряване на икономическото, социалното и екологичното

положение на градската зона и града като цяло; разработване на интегриран план за градско възстановяване и развитие за съответните зони, които да подпомогнат формирането на дългосрочна визия за развитието на града, посредством реализация на проекти и привличане на координирано управление на разнородни инвестиции, подпомогнати от структурните фондове на ЕС; постигане на синергия между действащи или в процес на актуализация стратегически планови документи за интегрирано устойчиво регионално и местно развитие и секторни политики, програмни документи и устройствени схеми в рамките на определените зони на въздействие.

В отговор на Дневен ред 2030 за устойчиво развитие и принципите, заложи в Глобалния договор на ООН, общината работи на принципа: **Устойчивите градове са разнообразни в икономическо, социално и културно отношение! Грижа за всеки!**

Град Пазарджик е здравословно място за живот, породено от **зони за отдих, промишлена зона, зони за живеене, централна зона**. Преобладава тролейбусен обществен транспорт като екологичен. Пътеките за бягане в най-големия естествен Парк „Острова“, зоокъта, велосипедните алеи, както и множеството детски и спортни площадки са само част от т. нар. *Зона на здравето*.

В кварталите за живеене се извършва процес на реновира-

не, за да се отговори на показателите за устойчивост.

Най-голяма красота за града е „незаменимият обширен (300 дка) естествен природен парк – остров „Свобода“ на река Марица, изпълнен с гъсти, високи и дебели тополи, който се разшири и украси с колодрум, хубави цветни градини, а заедно с това и лятна читалня и други увеселителни и атракционни кътове в т. нар. *безопасна градска среда*.



Съюзът на транспортните синдикати в България (СТСБ) се състои от 126 синдикати и синдикални организации с близо 13 000 членове в пристанищата, летищата, гражданската авиация, ЖП транспорта и инфраструктурата, метрополитена, градския транспорт, специализираните транспортни болници, ЖП и транспортното строителство и др. СТСБ е член на Международната и Европейската федерации на транспортните работници (ITF и ETF). СТСБ е и един от най-големите основни членове на КНСБ. Има 6 регионални

сдружения. Изпълнителни органи са Конгресът, Съюзният съвет, Управителният съвет и Финансово-контролната комисиция. Съюзът работи за гарантиране на заетостта, трудовете и човешките права на своите членове чрез постоянен диалог с: държавната и местната власт; с работодателите и представителните им организации. СТСБ е припознал Целите на ООН за устойчиво развитие до 2030 г. и като свои цели още с приемането им през 2015 г.

В рамките на Европейската седмица на мобилността СТСБ представя и развива кампанията „**Нашият обществен транспорт**“ (OPT) от 2017 г. насам. Насърчаваме гражданите и пътниците да осъзнаят предимствата на обществения транспорт; местната власт да оцени значението му за развитието на устойчиви градове, а общественото внимание да бъде привлечено върху ключовата роля на транспортните работници за осигуряването на качествена транспортна услуга. Показваме как инвестициите в обществения транспорт помагат за постигането на Целите за устойчиво развитие на ООН, в частност цел 8: достоен труд и икономически растеж; цел 11 – устойчиви градове и общности; и цел 13 – борба с климатичните промени. През 2017 г. работихме в партньорство със Столична община и столичните компании за градски транспорт. Всяка от компаниите организира ден на отворените врати в рамките на Седмицата на мобилността, когато столичани можеха да се запознаят отблизо с дей-

ността на компанията и нейните служители. Гражданите имаха възможността да се докоснат до нашите работни места от първа ръка и така да оценят по-добре нашата роля като хора, които дават живот на обществения транспорт. Представихме и резултатите от проведено проучване, което доказва, че увеличаването на броя на шофьорите води до подобрена работна среда, по-добро обслужване на пътниците и повече печалби за фирмите от целия градски транспорт. През 2018 г. разширихме кампанията и присъединихме Варна, Бургас, Плевен и Карлово. Получихме и подкрепата на евро депутата Ева Паунова-Майдел. Проведохме акции на най-големите мултимодални центрове на столицата: Централна гара София и летище София, където на едно място автобуси, трамваи, метро, междуградски автобуси, влакове, а летището е и международният портал на столицата ни. Инициативата ни е регистрирана на сайта на Европейска седмица на мобилността.

През септември, по време на European Mobility Week 2019, СТСБ ще организира съвместно с Just Transition Centre към Международната конфедерация на профсъюзите (ITUC) кръгла маса, посветена на *устойчивото развитие на градовете и гарантирането на справедлив преход към Индустрия 4.0 за градския транспорт и за общностите*. Ще бъде разгледан диалогът между Софийска община,

СТСБ, ръководствата на транспортните дружества в София и гражданските организации като добра практика. Същевременно, ще бъдат анализирани процесите на дигитализация и автоматизация в градския транспорт, тяхното рефлекситиране върху реорганизацията на работния процес, като отново ще бъде търсен диалогът между всички заинтересовани страни, с участието на общността.



Община Бургас е разположена около големия Бургаски залив на Черно море. Градът има изключително благоприятно геостратегическо положение и предлага на инвеститорите уникални възможности за трансгранична комуникация от всякакъв род, както и добър бизнес климат. Природо-географската и климатична характеристика на общината

е подходяща за развитие и на селскостопанска дейност. Наличието на красива плажна ивица, защитени територии, биоразнообразие, богато културно историческо наследство са предпоставки за развитието на всякакъв вид туризъм. Градът предлага богат културен календар и изключително съвременна градска жизнена среда .

## Умен паркинг

Община Бургас поддържа дългогодишни успешни практики в сферата на устойчивото развитие. Освен в прилагането на редица технологични иновации, които подпомагат развитието на градската среда се цели животът на хората в нея да бъде по-сигурен, по-удобен и с още повече възможности за просперитет, и по щадящ природния ресурс. След скорошните положителни резултати при внедряване на интелигентни градски решения са: система за отдаване на велосипеди под наем, интелигентно видео наблюдение на градската среда и транспортните обекти; интегрирани интелигентни системи за градски транспорт – билетна система, система за мониторинг и информация на градския транспорт в реално време; система за осигуряване на приоритет на градските автобуси.

През 2018 г. общината стартира пилотно решение за **умно паркиране в града**. Технологичен партньор на проекта е VIVACOM. Иновативната система стартира с 30 паркоместа в

платената „синя зона“ в централната част на града. За тестовата фаза беше избран един от най-невралгичните участъци, в които паразитният трафик за търсене на свободно място и образуващите се опашки от чакащи автомобили са силно изразени. Целта на общината е да събере информация за натовареността на зоната, след което да я анализира и да предприеме конкретни мерки за решаване на конкретния проблем. Начинът на управление на проекта както и използваната технология с магнитни сензори на LoRa комуникация осигурява лесна поддръжка и дълготрайна експлоатация, което означава устойчивост на проекта. Друго предимство на системата – тя е реално действаща система за плащане на ползвано време за паркиране, а събраната информация може да бъде предоставяна при поискване на заинтересованите оторизирани институции, както и на лица, които имат желание да разработват нови иновативни мобилни и уеб приложения с информация за града.

Община Бургас работи активно за интеграция на информацията за града от различни, съществуващи вече системи за мониторинг и управление на различни градски аспекти (за разделно сметосъбиране с подземни, надземни контейнери и специализирани градски пунктове; за превенция от наводнения; за екологичен мониторинг; за управление на достъпността на публични пространства, за осигуряване на публичен Wi-Fi достъп, за управление на енергийната

ефективност на градското осветление и в публичните сгради и други) в обща градска платформа, с публичен портал и портал за служители. В портала ще намерят място и нови приложения като тези, свързани с културния живот и спорта в града, както и новоизграждащата се адаптивна система за управление на трафика на града. В проект е и въвеждане на системата за управление на паркирането в затворени градски паркинги.

Производство и търговия с тестени изделия, доставка на топли печива до дома и офиса. „Софийска баница“ е наложена търговска марка, в средите на производство на тестени изделия във България. Дружеството притежава собствени обекти – пекарни, произвежда продукцията, която доставя на големи търговски вериги, изнася в чужбина. Основателите и водещия мениджърски екип на дружество-

то вярват, че внедряването в производството на модерни технологии като автоматизация, роботизация и цялостната полза от навлизащата „революция“ на индустрия 4.0. Същевременно отчитат, че тези технологии биха имали положителен оттенък единствено, ако при внедряването им се спазват добрите практики на устойчивото развитие, като например протоколът от Киото приет през 1997 г.

## Еко опаковки

За изпълнението на своите дейности, „Софийска баница“ използва **разнообразни опаковки** за да запази физико-химичните и органолептичните показатели на своите продукти. Например, при доставката до крайни клиенти на горещи печива – баници и други закуски „Софийска баница“ използва рециклирана хартия, със специалното предназначение да е подходяща за допир до хранителни продукти. С подобни качества на вложените материали са и кутиите, които „Софийска баница“ използва за да опакова своите продукти към търговските вериги. От „Софийска баница“ са

убедени, че за запазването на равновесието в екосистемата огромна роля могат и трябва да изиграят производствата и устойчивите практики, прилагани в своите дейности. Осъзнавайки това, компанията използва все повече подходящи материали и добри практики като например менюта, направени от рециклиран картон, автомобили с нулеви емисии, изпичане на газ, възобновяеми източници на енергия (за своите производства), оптимизация на всички енергоразходни процеси и др.

Дружеството работи в насока прилагане на технологичната модернизация в полза на запазване на околната среда, но и в полза на човечеството в няколко направления, покриващ с дейността си няколко от основните цели на Програмата за устойчиво развитие. В тази насока „Софийска баница“ извършва благотворителна дейност, касаеща начина на изхранване на лицата от бежански лагери, терапевтични комуни, сиропиталища, благотворителни събития, социални домове и много други. Убедени, че устойчивостта започва отвътре, дружеството предоставя непрекъснатата възможност на своите служители да повишат своята **професионална квалификация чрез високотехнологично**

**оборудване и създаването на комфорт на работното място.** В контекста на гореизложеното „Софийска баница“ ООД предлага организиране на квалификационни обучения за учене през целия живот с цел повишаване на конкурентоспособността им, предоставяйки им възможност за кариерно развитие. В момента се изпълнява проект „Развитие на уменията за иновативни технологии в производството на служителите в „Софийска баница“ ООД и партньори, финансиран от ЕС и ОП РЧР 20142020 г.

В контекста на гореизложеното „Софийска баница“ ООД има за цел да премине на по-високо ниво на партньорство – да се включи в мрежата на Балканите.

VIVACOM е доверен доставчик на телеком решения за нуждите на всяко домакинство, бизнес или институция. Предлага разнообразна гама от мобилни и фиксирани гласови услуги, високоскоростен мобилен и фиксиран интернет, интерактивна и сателитна телевизия. В последните години

компанията разработва и редица иновации в сферата на Интернет на нещата, умни градове и облачни технологии. VIVACOM има дългосрочна социално-отговорна политика, с която подкрепя развитието на обществото и средата, в която оперира.

## Интегриран годишен доклад

VIVACOM е компания, която твърдо стои зад убеждението, че единственият правилен начин за растеж и просперитет е чрез устойчиво развитие. Развитието на всеки бизнес неминуемо има отражение върху околната среда, икономиката, обществото. Ние извършваме дейностите си с мисъл за бъдещето – работим така, че компанията да е успешна и печеливша днес, без да ощетява бъдещите поколения и техните възможности и ресурси за прогрес. Естеството на телеком индустрията изисква от нас в настоящето да правим сериозни инвестиции в технологии, продукти и услуги, които потребителите ще ползват в бъдеще. За целта следваме дългосрочна стратегия и не разчитаме на бързи решения с неясен резултат, които след време могат да ощетят правата на потребителите или на трудещите се в организацията хора, да навредят на бизнеса на партньорите или на състоянието на околната среда. Действаме последователно, като поставяме грижата за клиента на първо място.

Като израз на прозрачната ни политика за стабилно и дългосрочно присъствие на българския пазар, компанията ни вече пет години публикува ежегоден доклад, съдържащ финансови и нефинансови показатели по всички значими теми за заинтересованите от дейността ни страни. За 2014 г. и 2015 г. издадохме **Доклад за устойчиво развитие**, а за 2016 г., 2017 г. и 2018 г. надградихме метода на публична отчетност и създадохме **Интегриран годишен доклад**. Ежегодните доклади на VIVACOM се изготвят в съответствие с рамката за отчетност, публикувана от Съвета по международно интегрирано отчитане (IIRC) и „Core“ опцията от Стандартите на Глобалната инициатива за отчетност (GRI Standards). Управителният съвет и топ мениджмънта на компанията активно взимат участие в изготвянето им, за да се гарантира целостта на информацията и привеждането ѝ в съответствие с Международната рамка за интегрирано докладване (IR).

**VIVA Smart City** – иновативно комплексно решение за управление, мониторинг и анализ на градската среда, която предлага както софтуер за съответната община, така и мобилно приложение за всички нейни жители и гости. Надграждайки международния опит на вече успели практики, VIVACOM предлага за българските общини 13 различни модула, които в максимална степен да отговарят на нуждите им. Разпределението е в следните важни за всеки град области: **мобилност, околна среда, енергия, безопасност, управление**. В сферата на **мобилността** системата позволява наблюдение и

контрол на трафик, градски транспорт, паркиране, наем на велосипеди и други.

За мониторинг на **околната среда** са предвидени измерване на водите и отпадъците, както и метеорологична станция. В подменюто за **енергия** фигурират модули за интелигентни сгради, интелигентни измерватели, улично осветление, електромобили, инфраструктура. За **безопасността** на града се грижат функции за видео наблюдение, трафик нарушения, нарушители и аварийни системи. С особен акцент върху удовлетвореността на гражданите е отделната секция **управление**, която включва обществени услуги.

# ОБЩИНА СИЛИСТРА



Община Силистра се намира в Северен централен район на Република България. Разположена е в североизточната част на страната. На север река Дунав бележи границата с Румъ-

ния. На запад Община Силистра граничи с Община Ситово, на изток – с Община Кайнарджа, а на юг – с общините Дулово и Алфатар.

## Биосферен парк „Сребърна“

Територията на Община Силистра е присъединена от към „външна преходна зона“ на Биосферен парк „Сребърна“, обявен по Програмата „Човекът и биосферата“ на ЮНЕСКО. Природният резерват Сребърна е сладководно езеро в непосредствена близост до река Дунав, което се простира върху 600 хектара. Това е място за размножаване на почти 100 вида птици, много от които са редки или застрашени от изчезване. Около 80 вида други птици мигрират и търсят убежище всяка зима.

Биосферният парк „Сребърна“ е пример за хармония между хората и природата в региона.

На територията на парка работи един уникален Природо-научен музей „Сребърна“. Ежегодно се провежда Междуна-

роден симпозиум за екопроекти на млади хора „Сребърна“. Изградени са зони за туризъм и отдих, екопътеки, кътове за наблюдение на живота в езерото. Провеждат се културни и туристически продукти под знака „Сребърна“ – фолклорни и кулинарни фестивали, конкурси, пленери, прояви в музея, кулинарни изделия. Вече са известни по цял свят кайсиевата ракия „Сребърна“, виното от сорта грозде Тамянка с марка „Сребърна“, което е носител на Златен медал от Пловдивския панаир и се изнася в Япония. Произвежда се кисело мляко, домашна заквасена сметана, краве сирене с бранда „Сребърна“ от местен производител, отличено със Златен медал. С устойчивия модел проектът позволява дългосрочни дейности, свързани с опазването на биоразнообразието, еко културен туризъм и образователен подход.

**„Екологично чист транспорт в трансгранична зона Наводари – Силистра“.** Община Наводари изпълнява проект по Програма Interreg V-A Румъния – България 2014 – 2020 г.

Основните дейности, които ще бъдат реализирани чрез изпълнението на проекта, в частта за Община Силистра са: изграждане на мрежа от велоалеи – 7394 м; изграждане на 7 велостоянки; закупуване на 30 електрически велосипеди и 30 стандартни велосипеди; изграждане на соларен паркинг за електро автомобили; ремонт и реконструкция на отсечка от вътрешната улична мрежа – част от ул. „Н. Й. Вапцаров“:

от кръстовището на ул. „Симеон Велики“ до кръстовището на бул. „Велико Търново“ с дължина – 475 м, разработване на съвместна стратегия за екологично чист транспорт в трансграничната зона Наводари – Силистра; разработване на съвместен туристически наръчник за трансграничната зона Наводари – Силистра.

С реализирането на проекта се цели решаване на основните ограничения в трансграничния район Силистра – Наводари, чрез създаване на нова транспортна гъвкава система, за по-добри връзки с транспортната мрежа TEN-T.



**Green Globe Alliance** е български консорциум, инициран от търговски дружества, в чиято мисия са заложени активното подпомагане, разпространение, развитие и внедряване на „зелени технологии и иновации“. С транснационален обхват и цели, членовете на **Green Globe Alliance (GGA)** работят целенасочено за постигане на по-голям брой иновативни решения за привеждане в действие на кръговата икономика и за повишаване на екологичния ефект на всички индустриални процеси на Балканите, Източна и централна Европа. GGA преследва високите цели да внедри:

- Повече водородни инсталации, за намаляване на количеството вредни емисии и твърди частици, отделяни при горивните процеси.
- Иновативна технология за преработка на биомаса и производство на биоразградими суровини, които са пълноценни заместители на такива от фосилни горива.
- Иновативните технологии за градско земеделие.

Технологии за управление на отпадъци, рециклирането и преработката им и др.

До пролетта на 2019 г. **GGA** успешно реализира внедряването на иновативна водородна инсталация (**ИВИ**), създадена за да подобрява всякакви видове горивни процеси (двг, котли с високо температурно горене, котли с ниско температурно горене, горивни камери, доменни пещи и др.), до по-пълно изгаряне на горивото, като драстично намалява отделянето на всички вредни газове и фини прахови частици, и значително намалява количеството отпадъчна пепел. Допълнително **ИВИ** намалява консумацията на гориво, съществено повишава жизнения цикъл на горивните камери и намалява експлоатационните разходи за поддръжката на горивните клетки.

**ИВИ** е решение доразвиващо технологията Power-To-Gas (PTG). Внедрената от **GGA** инсталация подобрява конструкцията на генератора и в комбинация с метода „импулсна електролиза“ повишават цялостната ефективност на реакцията. **ИВИ** се различава по няколко основни параметъра от познатите предложения и масовата практика.

**Първият** показател за иновативност е полученият краен продукт, който при нас е водородно-кислородна смес.

**Вторият** компонент на иновация е методът за производство на водородно-кислородна смес, а именно „импулсна електролиза“ на вода. **Третият** новаторски компонент в характеристиките на **ИВИ** е елиминиране на един от най-енергоемките процеси: съхранението на произведения газ. **ИВИ** предлага решение за моменталното директно подаване на водородно-кислородната смес към горивната камера при ниско налягане.

За успешната реализация на мисията си **GGA** продължава да разширява мрежата си от партньори, сред които са изтъкнати експерти от САЩ, Канада, Естония, Боливия, Балканите и др. За доразвиването на **ИВИ** и засилването на приложението на водородните системи като умни и екологични решения за индустрията, **GGA** успешно работи със специалисти от Института по

към момента сме внедрили две инсталации:

## 1. Топлинно и енергийно подсигуряване на мандра

	Измерителна единица	Преди внедряване на ИВИ	След внедряване на ИВИ
<b>Котел с мощност</b>	1,5 MW	1,5 MW	1,5 MW
<b>Използвано гориво</b>	Природен газ	Природен газ	Природен газ – водород
<b>Разход на гориво</b>	m <sup>3</sup> /h	50 m <sup>3</sup> /h	35 m <sup>3</sup> /h – 5 m <sup>3</sup> /h
<b>Разход на 1 m<sup>3</sup> газ</b>	0,70 ст/m <sup>3</sup>	35 лв/h	24,50 лв/h

Регистрирана възвръщаемост на инвестицията за **ИВИ**: 26 месеца

## 2. Топлинно подсигуряване на модернизирания оранжерия комплекс

	Измерителна единица	Преди внедряване на ИВИ	След внедряване на ИВИ
<b>Котел с мощност</b>	1 MW	1 MW	1 MW
<b>Използвано гориво</b>	Пелети	Пелети	Пелети – водород
<b>Разход на гориво</b>	t/24 h	4 t/24 h	2,8 t/24 h – 3,5 m <sup>3</sup> /h
<b>Разход на тон (t)</b>	200 лв/t	800 лв/24 h	560 лв/24 h

Регистрирана възвръщаемост на инвестицията за **ИВИ**: 14 месеца.

Постигнати екологични резултати:

- Намаляване замърсяването от изгорели газове 15% – 30%
- Намаляване количеството отпадъци – над 30%.
- Намаляване на твърдите частици – 5 до 8 пъти.

електрохимия и енергийни системи „Академик Евгени Будевски“ към Българска академия на науките. Съвместните резултати са окуражаващи за перспективите на иновациите и прехода към устойчиво развитие в страните от Източна Европа и още един повод за целенасочено разработване на транснационални проекти в посочените цели на **Green Globe Alliance**.



Структурна организация – АДО „Дунав“ е неправителствена организация с обществена полза. Членовете на сдружението са органи на местната власт – 36 общини, обединени на регионален принцип; всички общини членки са разположени в Дунавския регион в България. АДО „Дунав“ е център на формиране на регионална идентичност и съвместни социално-икономически политики в Дунавския регион в

България. Асоциацията активно работи за осъществяване на целите на Дунавската стратегия на ЕС.

Основни дейности на АДО „Дунав“ са разработване на стратегии и програми; организация на обученията, конференции, събития и форуми; предоставяне на консултантски услуги.

АДО „Дунав“, заедно с партньори от България и Румъния, разработи интегриран екотуристически продукт – маршрут **„Защитено природно наследство на територията на трансграничния регион Румъния – България“**.

Маршрутът обединява шестдесет обекта със защитен статут: природни, национални и геоложки паркове, резервати, водни обекти и природни забележителности, които представят природните ценности на региона: екосистеми, биоразнообразие и уникални форми на неживата природа. Чрез развитието на маршрута се цели запазването на природното богатство на региона, неговото промоциране и валоризация за устойчивото развитие на местните общности и трансграничния регион.

Създаденият интегриран българо-румънски маршрут в областта на екотуризма директно кореспондира с три цели на устойчивото развитие.

Инициативата предвижда координирано развитие на маршрута като цяло и на неговите елементи – защитени

територии, природни и национални паркове, резервати, обекти на РАМСАР и др. Той е инструмент за координация на всички заинтересовани страни и за институционални и организационни партньорства на местно, регионално, национално и международно ниво; за подкрепа на инициативи за финансиране за поддържане или осъществяване на природозащитни дейности за защитени природни територии и тяхното биологично разнообразие; за активно насърчаване на развитието на щадяща околната среда туристическа инфраструктура; за повишаване на образованието и осведомеността за опазване на околната среда, опазването на природата и културно-историческите ценности сред всички участници, от посетителите и местната общност, до местните власти и институциите.

Тази практика е добра в смисъл на сътрудничество на всички заинтересовани страни, включително трансгранично сътрудничество, на дългосрочна визия и ангажираност и местно, локално „притежание“ на процесите.

АДО „Дунав“, заедно с български и румънски партньори, ще развива маршрута и неговите елементи/обекти в следващите години, осъществявайки двете съвместни стратегии: за развитие, усъвършенстване и иновация и

за маркетинг и промоциране на маршрута. Понастоящем, имаме инициран проект за създаване на програма за квалификация на дигитални мениджъри/промоутъри на местно наследство.

# РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

## ДОБРИ ПРАКТИКИ



Община Велес



Бометал Груп



Община Бутел



Община Ѓорче Петров



ЗЕЛС



Kenddy Македонија



Ветеринарна Камара Македонија



Люцерн Вип ДОО



Община Гази Баба



Община Щип





Община Велес е административен център на района за планиране Вардар. Стратегическото му географско положение прави града център на европейски кръстопът. Общината е също център за културно развитие на Северна Македония. Град, в който е създадена първата театрална постановка и първото училище на македонския народен език, родното

място на най-големия македонски поет Кочо Рацин, град с богато архитектурно наследство, седалище на Националното сдружение на градовете от Северна Македония с архитектурен стил. В миналото Велес беше един от най-големите индустриални центрове в бивша Югославия. Днес Велес е един развит център за малкия и среден бизнес.

## Леярница за олово и цинк

Заводът беше създаден през 1973 г. с 1100 служители. Той беше един индустриален гигант на територията на страната, но и най-големият замърсител в историята. Велес е един нещастен пример за неустойчиво развитие и прилагане на икономическа политика в миналото. Петдесет и пет хиляди граждани на Велес в продължение на тридесет години се третират като граждани от втора класа, изправени пред грубо нарушение на конституционното им право на здравословна околна среда.

Последиците от дейността на завода са замърсяване на околната среда, замърсени почви с тежки метали, 20 пъти повече олово, 6 пъти повече цинк, 70 пъти повече кадмий. В създаденото депо има 1 700 000 т<sup>3</sup> оловно-цинкова шлака, която и до днес присъства на площадката. Оловото и дюзата отвеждат 94,3% от общите емисии на серен диоксид

в града. През 2000 г. градът е обявен за критично място за живеене от Световната здравна организация. Първите дейности срещу замърсяването бяха регистрирани от неправителствения сектор през 1996 г. След голяма мобилизация на населението, през 2003 г., заводът беше затворен.

На 9 юни 2008 г. беше създаден **Спасителен съвет за Велес**.

Днес Велес се справя с последиците от замърсяването, особено търсейки адекватни решения за депото. Процедурата за изпълнение на проект „Експлоатация на техногенни минерални ресурси на местността „Баш хижи“ за нуждите на инвеститора е в значителен прогрес. Очакваме с тези дейности да се реши голямата екологична грешка както и историческото замърсяване.

## Велес град на бъдещето

Община Велес разработва в момента два стратегически проекта, които ще осигурят устойчивото бъдеще на града. Първият проект е изготвянето на план за устойчива градска мобилност, а вторият е SMART стратегия (интелигентен град).

Планът за градска мобилност е стратегически документ, насочен към подобряване условията на живот на гражданите чрез осигуряване на по-голяма мобилност на гражданите, обществеността и бизнес сектора. Този план ще следва най-новите световни и европейски тенденции за промяна на начина на планиране на трафика. Вместо автомобилите на първо място ще бъдат разположени пешеходци, след това велосипедисти, обществен транспорт и накрая използване на автомобили по устойчив начин.

Велес трябва да създаде условия за достъп на града до всички граждани, независимо от тяхната възраст, пол, физически възможности и икономически статус.

Нашето желание е да върнем града на хората вместо на колите, особено на децата, защото, ако градът е добър за децата, това означава, че той е добър за всички останали.

Чрез организиране на по-добра достъпност и по-широко използване на устойчиви видове трафик ще бъдат постигнати следните цели: развитие на града по мярка на човека и по устойчив начин; постигане на ефикасен, безопасен и устойчив трафик, достъпен за всички; намаляване броя на жертвите и нараняванията на трафика; намаляване на вредното въздействие на трафика върху околната среда; насърчаване на пешеходни и велосипедни общества чрез изграждане на необходимата инфраструктура; развитие на обществен транспорт на енергийни източници, които не замърсяват околната среда; осигуряване на интелигентни паркинги; намаляване използването на лични автомобили и по-специално намаляване на тяхното присъствие в централната градска зона.

# БОМЕТАЛ ГРУП

„ARILJEMETAL“ е част от „BOMETAL GROUP“.

Основните сегменти на фирмата са производството, търговията и развитието на свързващи елементи. Продуктовата гама включва продукти, произведени по най-строгите DIN и ISO стандарти, както и специални продукти, изработени според нуждите на купувачите, като винтове, гайки, гнезда, струни и др.

„ARILJEMETAL“ е ангажирана и работи с конкретни дейности в сферата на устойчивото развитие. Групата разполага със специфична стратегия и работи спрямо изискванията към всички заинтересовани страни.

Реномиран производител на специални свързващи елементи, направени с горещо валцоване, изстъргване, шлайфане и др. на различни видове материали с възможност за производство на голям диапазон от размери. В процеса на производство се използват критерии, щадящи околната среда. Компанията инвестира в производствената техноло-

Бизнесът е позициониран в индустриалната зона на Скопие, която е „сърцето на македонската машиностроителна индустрия“. Притежава обект с площ от 2400 квадратни метра, което е сериозен ресурс за предоставяне на качествени услуги и за развитие на устойчиво производство.

гия и в разширяването на продуктовата гама. Стартирането и изпълнението на различни проекти са основните ползи от философията на устойчивото развитие, подкрепена от изискванията на системата за управление на качеството ISO 9001-2008 и внедрената система AD2000.

Така произведените продукти са предназначени за различни области на промишлеността и търговията – инженеринг, строителство, производство и монтаж на дърводелски, мебелни и много други отрасли и осигуряват една нова стъпка в устойчивото развитие.

# ОБЩИНА БУТЕЛ



Община Бутел е част от град Скопие. Тя е икономически културен и търговски център и е един от най-развития кръстопът на железопътния и автомобилния трафик. Община Бутел разполага с три индустриални зони, само на 20 км от международното летище. Разположена е на важен кръстопът, заедно с големите градски центрове в Югоизточна Европа. Общината разполага с всички удобства за индустриално и икономическо развитие. Железопътната линия е от изключителна важност за общината, а пътят минава през самата община, създавайки

пряка връзка с други части на страната и други европейски страни.

В общината има успешни местни и чуждестранни компании в различни сектори на икономиката – текстилната, хранително-вкусовата, леката промишленост и строителния сектор. Ефективната общинска администрацията, както и партньорския подход към инвеститорите, са основата за осигуряване на отлични комунални услуги и инфраструктура, както и високо качество на живот в община Бутел.

## Проект за енергийна ефективност

Стратегическият приоритет на правителството на Република Северна Македония в областта на енергийната ефективност в периода 2010 – 2020 г., с цел осигуряване на устойчиво икономическо развитие, чрез приемане на мерки за намаляване на непроизводителния потребител на електроенергия, стана причина община Бутел през 2014 г. да започне процес за повишаване на енергийната си ефективност.

В съответствие с Програмата за енергийна ефективност на Община Бутел, в периода 2014 – 2016 г. беше реали-

зиран енергийно ефективен проект, т.е. придобиване на капиталови инвестиции в съоръженията, управлявани от общината, което доведе до намаляване на потреблението на електроенергия и намаляване на енергийните разходи с 30%. Успешната реализация на проекта през 2016 г. допринесе за подобряване на икономиката на община Бутел и възможността за финансиране на приоритетните проекти чрез реализирана енергийна защита. Общата стойност на проекта е 23 304 338 денара (382 038 евро) и е финансирана от общинския бюджет.

## Проект за детска площадка за приобщаване в община Бутел

В Стратегията за намаляване на бедността и социалното изключване на Република Северна Македония 2010 – 2020 г. се посочва една от стратегическите мисии на правителството, а именно укрепване на уязвимите общности за качествен живот и способност за подобряване на тяхното благосъстояние. При реализирането на този стратегически приоритет, Община Бутел ще допринесе чрез планирания идеален проект за изграждане на детска площадка за

приобщаване. Детската площадка ще бъде предназначена за всички деца от предучилищна и училищна възраст и оборудвана с детски реквизити, които ще бъдат специално пригодени за деца за физическа и интелектуална мобилност. Реализацията на проекта ще допринесе за повишаване на интеграцията и качеството на живот на всички деца, особено за деца със специални потребности в община Бутел.

# ОБЩИНА ГЪОРЧЕ ПЕТРОВ



Община Гьорче Петров е една от десетте общини на град Скопие, намираща се на 5 км от центъра на града. Разположена е в северозападната част на долината Скопие, между реките Вардар, Лепенец и Треска. Общината има градска и селска част и обхваща населените места: Грачани, Кучково, Никищане, Орман, Волково и Ново село. Гьорче Петров е

в Северна Македония. Градът е създаден през 1996 г. като част от столицата гр. Скопие.

Територията на общината се простира до граничната линия с Република Сърбия. Граничи с общините Капош, Сарай и Чучер Сандево.

**Енергийно ефективни домове**, в сътрудничество с правителството на Северна Македония, проектът беше реализиран от община Гьорче Петров. Резултат на проекта беше изготвянето на регистър за жилищните сгради на колективно жилищното строителство. По този начин бяха идентифицирани 20 жилищни единици, потенциални и приоритетни бенефициенти за субсидиране и инвестиции с мерки за енергийна ефективност, т.е. изграждане на енергийно ефективна фасада и смяна или изграждане на енергоефективен покрив. Проектът за енергийно ефективни сгради беше приложен и за общинския фонд, т.е. детски градини и училища.

Общината е ангажирана в устойчивото развитие и чрез други дейности, описани в стратегическите планове. Тя

работи за създаване на система за качество за постигане на ефективно и прозрачно местно самоуправление като услуга за гражданите на всички поколения, с участието на всички заинтересовани страни.

Инвестициите, използващи моделите за публично-частно партньорство в областта на модернизацията на общественото улично осветление, отоплението на обществени сгради с ESCO модел, изграждането на детска градина и здравен център с апликиран модел на публично-частно партньорство са едни от приоритетите на общината.

Непрекъснато подобряване на качеството, безопасността и жизнения стандарт на гражданите, чрез създаване на условия за развитие, модерна инфраструктура и качествена среда е също приоритет на община Гьорче Петров.

Община Гьорче Петров изпълнява редица проекти, свързани с целите на устойчивото развитие в областта на образованието, социалните грижи, туризма, културата и спорта. Осъществяването на дейности и проекти на територията на общината ще допринесе за подобряването на качеството на живот на гражданите и ефектите върху социално-икономическото развитие в общината.

В момента общината разработва редица проекти, които целят да осигурят условия за развитие на бизнеса на мест-

ното население и да генерират приходи от предоставянето на услуги в различни дейности, особено в туристическата индустрия.

В тази насока са предвидени бъдещи дейности по проекта за осигуряване на инфраструктура за постигане на поставените цели за развитие на общината, където гражданите ще имат преки финансови, икономически и социални ползи, т. е. по-добро качество на живот и по-висок жизнен стандарт.

Организация на звената на местното самоуправление на Република Северна Македонија (ЗЕЛС) е сдружение с нестопанска цел, в което 80 общини и град Скопие са членове и съорганизатори като специално звено на местното самоуправление. ЗЕЛС е създадена през 1972 г. От началото на процеса на децентрализация (2005 г.) организацията работи за равновесие в компетенциите на местните власти. Системата за местно самоуправле-

ние има своите предимства, но и предизвикателства. Органите на управление на ЗЕЛС са съставени главно от кметове и общински съветници. Основната роля на ЗЕЛС е представителство и лобиране от името на всички местни държавни органи и други институции в страната. Целта е силно участие в процеса на създаване или промени на законите, които съдържат разпоредби, отнасящи се до компетенциите на общините.

Стратегическите приоритети, по които работи ЗЕЛС са:

- укрепване на капацитета на общинската администрация;
- създаване на учебен център ЗЕЛС;
- предоставяне на електронни услуги за местните власти.

Организацията поддържа и предоставя за неограничено използване информационни системи за общините. ЗЕЛС като структурирана мрежа на местните власти за цялата страна е лидер в региона за използването на електронни

приложения, свързани с предоставяне на услуги на гражданите. Ползите от използването на информационните системи са огромни както за гражданите и за икономическите субекти, така и за общините. Дейностите, които се инициират и управляват повишават ефективността на общинските служби, осигуряват по-голяма рентабилност при изразходването на общинските ресурси, повишават прозрачността и доверието на гражданите към местната власт. Ангажираността на ЗЕЛС има за дългосрочна цел опазването на планетата и нейния ресурс.

На базата на вече изградения опит в иновативния подход и оптимизация на средствата, ЗЕЛС работи в настоящия момент в две приоритетни насоки: изготвяне на нови методи и подходи на устойчиво развитие за местните общности и развитие и споделяне на опита с други европейски страни.

ЗЕЛС се стреми да запази статута на уникална, мощна, разпознаваема, влиятелна и финансово независима институция, с иновативен подход към развитието на услугите за общините. Реализацията на този подход ще се осъществи чрез развитието и насърчаването на работата в мрежа на Европейско ниво.

Основната идея на компанията е да предлага качествени и натурални продукти, които ще допринесат за подобряване на човешкото здраве. Качеството е в основата на дейностите, така че можем спокойно да застанем зад

всяка продуктова група, с която работим. Продуктовата ни линия непрекъснато се увеличава в посока естествени продукти, които ще допринесат за подобряване на човешкото здраве.

Една от приоритетните дейности е собственото производство на единствената „МЕДТАРТУФ“ и гама от естествени функционални продукти, произведени с иновативни технологии.

„МЕДТАРТУФ“ се произвежда на Козуфската планина от семействата Кости и Андеви, а научните изследвания и анализи се извършват от д-р Петрески. Единствената ни цел е да създадем натурален продукт, който ще създаде здрави поколения. Това, в което силно вярваме е връзката между природата и медицината, когато става въпрос за запазване на перфектния баланс на човешкия организъм. „МЕДТАРТУФ“ е първата от серията продукти, които са резултат от наши идеи, проучвания и изследвания. От благословието на природата, което е доказано и потвърдено от науката.

Пчелните семейства се намират в лоното на библейската планина Козуф в село Серменин, отдалечени на 20 км от най-близката градска среда. В това специално простран-

ство и специална хармония на чиста енергия пчелите създават прекрасния „МЕДТАРТУФ“. Произведен на място с чисти природни ресурси, медът носи в себе си енергията на универсалната сила, която помага на всички, на които тази сила е най-необходима.

Целият процес на събиране на меда до момента на опаковането му се осъществява при строго контролирани условия. Вторичното производство се намира в Скопие, където крайният продукт се опакова. Сертификатът за качество е сертифициран за биологично производство и НАССАР.

Продуктът се отличава от другите видове мед по своя специфичен състав, който е научно и лабораторно проверен.

*„Съдържанието на всички компоненти на продукта се проверява в акредитирани научни лаборатории. Специфичният състав е идентичен с гъбения трюфел, който се потвърждава от акредитираните лаборатории.“*

Ветеринарната камара на Република Северна Македонија е професионална организација на лекарите в областта на ветеринарната медицина, која заштитава и насърчава професионалните, научните и икономическите интереси на своите членове чрез организиране на курсове и други форми на обучение за повишаване на професионалните способности, научните знания и експертизата по актуални

и значими въпроси от ветеринарномедицински интерес; поддържа регистър на членовете на Камарата; издава, подновява и отнема лицензи за работа.

Създава Кодекса на професионалната етика и права и следи за неговото прилагане. Камарата работи в четири съвета като основни организационни звена.

**Образование без граници** както и постоянно образование са ключовите фактори за насърчаване на ветеринарномедицинската професия на национално и регионално равнище като фактор за развитие на биоразнообразието.

В рамките на компетенциите на Камарата, наред с регулаторната функция като основна, постоянното обучаване на лекари във ветеринарната медицина е един от основните приоритети за устойчивост. Здравето на животните е свързано с общественото здраве. Чрез здравето на животните и предоставянето на здравословните храни, хуманното отношение към животните и опазването на биологичното раз-

нообразие и околната среда, за постигането на тези цели се изисква прилагане на планирани форми на постоянно и образование.

Ветеринарната камара на Република Северна Македонија подписа двустранни споразумения за сътрудничество с осем ветеринарни съюзи от региона и е абсолютен лидер в тази област. В рамките на двустранното сътрудничество с България, успешно беше организиран съвместен конгрес, като първа форма на този вид на Балканско ниво, на която присъстваха 230 лекари от Северна Македонија и 140 лекари от България.

Създаване на **обща система за непрекъснато обучение на страните от Балканския регион**. Контролът и премахването на инфекциозните заболявания при животните, проблемите на антимикробната резистентност и рационалното използване на антибиотици на глобално ниво са само част от приоритетите, които налагат необходимостта от прилагане на обща система за непрекъснато обучение.

В настоящия момент съществува хетерогенна и неограни-

чена практика в частта от продължаващото образование в Балканския регион и слабата връзка между основните структури, включени в приложната дейност (практикуващи ветеринарни лекари), както и висшите учебни заведения. Чрез изграждане на обща система на Балканско ниво се откриват възможности за по-висока степен на прилагане на професионалните специализации, в които ще участват различни страни с областите, в които те имат най-високо ниво на развитие.

# ЛУЦЕРН ВИП ДОО

Компанията „Луцерн Вип“ съществува от 2005 г. като основната ѝ цел е производство и преработка на естествени минерали и суровини чрез нанотехнология, която е патентована и защитена в Брюксел. Цялата продукция е в съот-

ветствие с всички наредби, директиви на ЕС, SDO, съгласно стандартите: ISO 9001 ISO 14001 OHSAS 18001, GMP, GLP, HACCP система, EU, GAP, за които има всички сертификати с придружаваща документация.

## Биоторове

Повечето растителни видове, отглеждани вкъщи или в градината се нуждаят от подхранване. Но и те, както и хората, имат нужда от натурални хранителни вещества. Синтетичните торове са изкуствено обогатени и както всяко изкуствено нещо могат и имат странични ефекти. Първо, тези странични ефекти се отнасят до самите растения, които са подхранени. Второ, най-силният страничен ефект е замърсяването на околната среда при самото производство на тези торове. В днешни дни е факт, че един от най-големите замърсители на нашата планета е производството на торове. За щастие природата ни е дала всички хранителни веще-

ства, от които имаме нужда. Ето защо и нашата позиция за устойчиво развитие е насочена в производството на биоторове от индустрията на AGRO: фолио Guber MEGAGRINE, HERBAGRINE за системи капка по капка, ZEOGRIN за регенерация на замърсени и радиоактивни почви: PROCERT. Нашата фабрика е новосъздадена и сертифицирана по всички, съществуващи европейски норми. Ние се стремим с нашите дейности да гарантираме не само едно чисто и щадящо производство, но и чисти и опазващи природата продукти. По този начин днес чрез натуралните минерали, ние произвеждаме чисти торове за качествена и чиста биопродукция.

Нашата компания предвижда ново позициониране и развитие на нови методи, които позволяват използването на натуралните материали за производство на хранителни добавки за животновъдния сектор. **VETERINA** е нашата програма за хранителни добавки. Те не само имат за цел

стимулирането на имунната система на животните, но и анулират афлатоксините. Нашата позиция е да използваме това, което природата ни е дала за да можем да затворим кръга на производство без да нарушаваме екологичните цикли.



# ОБЩИНА ГАЗИ БАБА



Община Гази Баба се намира в центъра на най-индустриализираната част на Скопие – столицата на Република Северна Македонија. Общината е икономически, административен и културен център на цялата страна. Общината има индустриална традиция, благодарение на географската ѝ позиция и отличната връзка с големи градски центрове в региона на Югоизточна Европа. Намира се на кръстовището

на Европейски коридори 8 и 10. В общината се намират най-много успешни местни и чуждестранни компании във водещи икономически сектори – фармацевтика, металургия, метал преработвателна промишленост, агробизнес и бързооборотни стоки, логистика, енергетика, търговия на дребно и търговия на едро, автомобилни компоненти, здравна промишленост, ИКТ и много други.

## Гази Баба: сертифицирана община за бизнес приятели (BFC SEE – 2016 г.)

Основната цел на общината е да работи в дългосрочен план за все по-успешното развитие на местната общност. Един от начините за осъществяване на тази цел е изготвяне на цялостна стратегия, която да осигури качествен подход към всички дейности в общината. Така през 2016 г. общината се ангажира да разработи процедура по стандартизация и беше оценена по 11 критерии и повече от 100 подкритерии. Във връзка с изпълнението на стратегията общината развива изключително много и разнообразни дейности в устойчивото развитие. На територията на общината беше изграден ресурсен център за подкрепа на стартиращи, микро и малки фирми. В центъра се работи върху транс-

фер на знания и умения като по този начин се развива връзката между поколенията и устойчивите подходи към новите методи, опазващи околната среда и използващи нови ресурси. Повече от 50 фирми бяха подкрепени по тази дейност. Има изграден също и инкубатор за младежки и предприемачески услуги. В него са подкрепени 74 компании, обучени са 2000 участници и има над 5000 посещения. Създадени са повече от 250 работни места. Друг приоритет, по който общината има вече изградена и функционираща система е дигитализацията на общинските услуги. Тази дейност е от изключителна важност, защото е в основата на опазването на околната среда.

## Нова зелена зона

В настоящия контекст община Гази Баба има за приоритет да развива конкретни дейности, свързани с чистотата на въздуха и с опазването на биоразнообразието. Общината работи за изграждането на Нова зелена зона, разположена на 284 ха от двете страни на околновръстния път. Зоната ще има за цел да намали замърсяването на въздуха от съществуващата промишленост, логистиката и транспортната индустрия.

Ще бъде развит отворен атмосферен канал с дължина от 4 км над Северния околновръстен път. Една от целите на проекта е да се предотврати ерозионна зона на планината Скопска Черна гора. Предвижда се също и предотвратяване на възможно катастрофално въздействие от ерозионната зона на Скопска Черна гора.



Община Щип е разположена в централно източната част на Република Северна Македония. Общината обхваща 556 км<sup>2</sup>, или 3,1% от територията на страната, със своите 71 населени места. Площта на града е 13,5 км<sup>2</sup>. Община Щип се намира във вторичния водосборен район на река Брегалница. Граничи със седем общини: Радовиш, Конче, Неготино, Градско, Лозово, Св. Николе и Карбинци. Разполага с добра локация и пътна връзка.

Районът на Щип е предимно хълмисто-планински, с из-

ключение на долините Кочани, Овчекополска и Лакавица и долините на реките Брегалница и Лакавица.

Щип започва своето богато културно-историческо минало в най-ранните времена на човешката история. Регистрираните селища са от периода на неолита, енеолита, бронзовата и желязната епоха. Римската, както и късноантичната и средновековната епоха са оставили своя отпечатък и все още говорят за непрекъснатостта на живот в района на Брегалнишката област.

Община Щип разполага с вече **изградена мрежа за виртуален център и управление на проекти**. Тази мрежа се използва от общинските администрации на Кюстендил и Щип, от местните малки и средни предприятия, както и от неправителствени организации за съвместно разработване и изпълнение на проекти, укрепване на съвместни инвестиции и развитие на търговския капацитет в трансграничния регион.

Разработена и внедрена е също интерактивна уеб-базирана информационна система за управление на проекти, за обмен на знания в проектирането и управлението на проекти в областта на икономическото развитие (включително инвестиционни маркетингови инициативи) за малки и средни предприятия, неправителствени организации и общинска

администрация. Администрацията е изцяло оборудвана.

Този проект, реализиран съвместно с всички партньори и заинтересовани страни, е един устойчив подход към бъдещи проекти и дейности. Той позволява улесняването на достъпа и инсталиране на интегрирана среда за активно участие на малки и средни предприятия, неправителствени организации и други икономически субекти в процеса на създаване и изпълнение на проекти, които добавят стойност в развитието на трансграничния регион. Индиректното влияние на проекта визира опазването на околната среда. Това е и един от приоритетите на общината, която има изградена съвместна система с университета за наблюдение на замърсяването на въздуха. На този етап общината е горда с това, че населението диша един от най-чистия въздух.

## „Опазване на река Отиня“

Един от най-големите приоритети на Община Щип за последните 30 години е реализацията на проекта „Изграждане на язовир на река Отиня“. Община Щип е най-голямата община на изток в Република Северна Македония и в същото време уникална в този регион. Целите, които ще бъдат реализирани с осъществяването на този проект за община Щип са следните:

- Изграждане на насипно земен язовир с водоустойчива сърцевина и стоманобетонни отводнителни канали, с огледало от 33 хектара и в същото време с възможност за събиране на количество вода от 3 млн. кубични метра.

- В същото време ще бъдат изградени всички достъпни, развлекателни (пешеходни, велосипедни) пътеки до язовира, които ще бъдат използвани от гражданите.
- Допълнително оборудване и инфраструктура ще бъдат инсталирани и изградени около язовира за отход и развитие на туризма в община Щип.

С реализирането на проекта ще бъдат решени редица проблеми, свързани със защитата на околната среда, изменението на климата, развитието на туризма в трансграничния регион.

# РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ

## ДОБРИ ПРАКТИКИ



Община Димитровград



Гимназия „Св. Кирил и Методи“



З. Е. К.



„Стара поята Димитровград“



Община Пирот



„Натура Балканика“

# ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД



Община Димитровград се намира в югоизточната част на Република Сърбия и представлява реалната връзка между изток и запад. Общината има важна стратегическа позиция. На нейната територия е разположен гранично-пропускателният пункт, както и свободната търговска зона между Близкия Изток и Европа. Модерната и богата инфраструктура

прави общината привлекателна. На територията има и модерна железопътна линия. Природното богатство предразполага за добро развитие на животновъдството, селското стопанство и туризма. Индустриалната зона, създадена през 2016 г. отваря потенциал за икономическо развитие на територията.

## Устойчив бизнес

Целта на приключилия инвестиционен проект беше подобряването на условията за бизнес и насърчаването на нови инвестиции в общината. Индиректно този проект допринесе за намаляване на бедността на територията на общината, тъй като чрез дейностите на проекта се намали безработицата.

Този проект е иновативен, защото е уникална възможност да се структурира инфраструктурата в инвестиционната зона. Проектът, който е огромен като мащаб е финансиран от Министерството на икономиката. С приключването на този проект работната зона става оперативна, т.е. парцели-

те в него са готови за употреба, могат да бъдат продавани или наети. Без това работната зона е само планирана зона. Изграждането на инфраструктурата не изисква новаторство, а координация на няколко компетентни институции и републикански органи, които регулират активите и разрешителните за присъединяване към съществуващата инфраструктура. Компоненти за успешно реализиране на проекта бяха финансирането и координирането на всички важни фактори. Конструкцията и дизайна на самата работна зона не са изключителна иновация, но начина, по който се реализира както и бързината са два иновативни обхвата за нашата територия.

## Зелена енергия

Изграждането на слънчеви електроцентрали е само един от начините да се получи зелена енергия. Това, което е популярно и вече установено като добър опит в западния свят, то става наш приоритет. През последните няколко години голям брой общини започнаха изграждането на слънчеви централи, както и Община Димитровград. Проектиране на соларен парк в района на общината от 60 ха (600 000 м<sup>2</sup>) е изготвен и усърдно се работи по него. Проектът за строителство е завършен. В момента се изготвя структурна

програма за собствениците, която ще предлага на заинтересованите инвеститори възможността за изграждане на слънчеви електроцентрали на вече установената и документирана териториална земя. Партньорството за проект за изграждане на соларен парк на територията на Община Димитровград вече е широко разпространено с оглед на това, че има гранично-пропускателен пункт и голяма ангажираност с Република България.

# ГИМНАЗИЯ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“



Многобройни писмени документи сочат, че в продължение на повече от един век, училището в Цариград (Димитровград) е светилище и духовна твърдина – най-големият разсадник на култура и цивилизация за цялата община. Факелът на знанието, който високо издига гимназията „Св. Кирил и Методий“ преодолява проявите на провинциализъм и еснафска ограниченост. За последните 100 и повече години гимназията е душата на града, на неговата култура и икономика, с мисъл за бъдещото му развитие. Изгражда

личности с висок духовен потенциал. Днес гимназията обрзова младите хора на Цариград, като прилага най-съвременните методи и технологии в преподаването, организира курсове и семинари за професионалното усъвършенстване на преподавателския състав, участва активно в проекти за трансгранично сътрудничество, работи ползотворно с други училища в страната и чужбина.

Мотото на гимназията е **„Училище без стени“**.

В гимназията иновативният подход и инициативите, свързани с устойчивото развитие, са нашето ежедневие. Един от водещите проекти е **„Укрепване на сътрудничеството като принос към устойчивото развитие на местната общност“** в партньорство с асоциация „Натура Балканика“.

Проектът изпълнява три взаимно свързани групи дейнос-

ти, за постигането на три взаимодопълващи се цели:

- екологично-производствено образование на младежи и възрастни,
- съвременни хранително-технически производствени мощности и
- съвременна технологично-научна основа за по-нататъшно развитие на селските райони на община Цариград.

Екологичните теми са водещи за нашите деца и учители, затова ние отбелязваме всяка година всички маркиращи дати. Например Световния ден на водата и Световния ден на земята през последните години са отбелязвани чрез организирането на различни работилници и обучения на учениците. През 2017 г. ученици от гимназията създадоха документален филм, с който участваха в Международния фестивал за деца и младежи „Арлекин“ във Варна. Филмът

„Ерма“ е заснет от тогавашните деветокласници Боян Станчев, Нина Васов и Милица Андреев. Творбата показва богатството на една от най-красивите реки в тази област. Този проект продължава с още по-нови инициативи, поети от нашите деца. През настоящата учебна година гимназията ще работи с нови сили по **„Екологично образование – аз и природата“**, с подкрепата на Министерството на външните работи на Република България.

З.Е.К. е асоциация, която успешно реализира дейности и проекти в продължение на 10 години. През 2016 г. членовете на това Сдружение стартираха биологично производство и създадоха първата женска кооперативна асоциация за биологични продукти на юг в Република Сърбия. В допълнение към биологичното производство, асоциацията получи през 2015г. и лиценз за услуги. Тяхната работа за повишаване на осведомеността на хората, особено на же-

ните от Бабушница и околните райони, е много важна поради тяхното невежество, липсата на интерес към повдигане на въпроси, относно техните права или самостоятелност и заетост. Поради традиционното образование и ограничената среда, жените не предприемат никакви инициативи и както казват тук: „На една жена мястото ѝ е в къщата.“ Тази асоциация работи за овластяване на жените.

### „Жените от селските райони – равни, независими, активни“

Подобряване на социално-икономическия статус на жените от маргинализирани групи, живеещи в селските райони на изостаналата община Бабушница е основната цел на проекта. Това беше постигнато чрез по-добър достъп на жени от селата до ресурси за селскостопанско производство. Тяхната работа в селското стопанство е намалена неформална заетост и засилено участие в процеса на вземане на решения на местно ниво. По този начин, първо се разглеждат проблемите на жените, живеещи в селските райони, свързани

с тяхната безработица, икономическа зависимост, социална изолация и липса на информация за правата, които имат.

Социално-икономическото овластяване на жените в община Бабушница изискваше адекватно разбиране на тяхната позиция и конкретни действия, основани на използването на техните потенциали. След проведено обучение, свързано с биологично земеделско производство за 22 жени, 5 от тях бяха подпомогнати при създаването на оранжерии и тяхното оборудване за да започнат биологично производство.

### Креативна местна икономия

Асоциацията работи в изграждането на интерактивна платформа за споделяне на опит и идеи, свързани с местния контекст. Този метод на различна комуникация има за цел работата в мрежа. „Чрез този проект целим да дадем на

хората възможност да разберат, че те не са сами и заедно сме по силни. От друга страна, ние целим да насърчаваме добрите и екологични идеи за развитие на местната икономика, търсейки непрестанно устойчивостта в идеите.“

# „СТАРА ПОЯТА ДИМИТРОВГРАД“

Земеделската кооперация е създадена в края на 2017 г. с цел преработка на зеленчуци. Като начало дейността е фокусирана в преработката на чушки и производство на уникален нов продукт – айвар. Центърът е иновативен на територията на Пиротския район, а основната полза е не само за местната общност, но и за развитието на терито-

рията чрез опазване на околната среда. Центърът работи успешно и произвежда своя иновативен хранителен продукт. Земеделската кооперация има за цел да сподели своя опит и да развие нови методи на автентично и щадящо природата производство.

Реализираният проект е свързан с **нов подход на производството** на айвар като специфичен продукт от чушки. Преработвателното предприятие е иновативно и единствено на територията на Пиротския район. Основната полза, която носи за местната общност, е създаването на условия за увеличаване търсенето на зеленчуци на местно ниво. Специално се работи със земеделските стопани за да произведат екологични продукти, щадящи природата.

Осъществяването на по-голям капацитет за преработка на плодове и зеленчуци създава възможност за изкупуване на продукцията от местните земеделски производители. Това е с изключителна важност за нашата страна, където интензивно работим за съживяване на селскостопанското производство. Създаден е напълно новаторски подход към преработката на зеленчуците. По специален начин започна работата в мрежа на земеделските производители.

Земеделската кооперация „Стара поята Димитровград“ е ангажирана и работи с подход към устойчивото развитие. Пиротският район е едни от наистина екологично чистите региони и нашата позиция е да продължим да поддържаме тази близост към природата. В момента след успеха на иновативната ни дейност и след проучване на местно

ниво, екипът разработва нов метод за екологично чисто производство на сладка от плодове, произведени на място. Предвиден е специфичен подход към производителите за да ги насърчава към **чисто производство**. Този проект ще позволи и икономическото развитие на местните производители.

# ОБЩИНА ПИРОТ



Пирот е град с благоприятно геостратегическо положение. Намира се в сърцето на Балканите, на Коридор 10, който представлява клъстерът на европейския континент с Близкия и Средния Изток. Градът се характеризира с богато културно-историческо наследство, както и с изключителни природни богатства, тъй като се намира на склоновете на Стара планина.

Пирот е административен център на Пиротския район,

който се състои от общините: Бабушница, Димитровград и Бела Паланка. През последните години Пирот интензивно инвестира в инфраструктура с реализирането на многобройни проекти и благодарение на това придобива вид на модерен европейски град. От друга страна, градът успява да запази традициите си и да остане разпознаваем с марките, които от десетилетия го отличават, сред които са и пиротски кимион, пиротско агне и пиротски сос.

**Център за опазване на рибните видове** е един образователен лагер за опазване на биоразнообразието на територията на Стара планина. Оборудван със съвременни уреди за изследване на биоразнообразието, записване и изследване на риби и редки видове на територията, оборудване за електро риболов, лупи, микроскопи, най-съвременни камери за записване на флора и фауна в района. Такова оборудване, за тази част на Европа, има само в Пирот. Това

даде възможност за изследване и опазване на редки и застрашени видове. Иновацията на проекта е във връзка с изпълнение на Програмата за научни изследвания и опазването на редки видове реки, както и разработването на План за действие за предотвратяване на замърсяването на земята, въздуха, водата на Стара планина, която досега не съществуваше.

## Развитие на ИТ сектор

Един от основните приоритети на Община Пирот е инвестицията в устойчивото образование и обучението на специалисти. В последните години се наблюдава изтичане на специалисти от населеното място. Поради тази причина както и желанието на администрацията да въведе едно устойчиво електронно управление, беше взето решение и

ние работим усърдно в изготвянето на Стратегия за развитието на ИТ сектора в Пиротски район. Желанието ни е да работим в партньорство, да използваме нов подход и да успеем да мотивираме младото поколение да остане и да продължи да развива нашата територия.



Сдружение „Натура Балканика“ е неправителствена организация с нестопанска цел, основана през 2000 г. в Димитровград. Централният офис на сдружението е в Димитровград, офис в Белград и Център за развитие на селските райони в с. Гуленовци край Димитровград.

Центърът е логистична база за дейности в природата и в него се намира Учебният център за стари занаяти. Цен-

търът е оборудвал работилници за тъкане, керамика, дървообработване и изработка на филц и оборудвана многофункционална заседателна зала. „Натура Балканика“ е член на SAVE International и има интензивно трансгранично сътрудничество с България и Северна Македония както и много други европейски страни.

„Натура Балканика“ обединява интереси за устойчиво развитие на селската икономика и опазване на околната среда и на природата. Фокусът на приоритетните дейности на сдружението са насочени към добри земеделски практики за устойчиво развитие, развитие на селски и агротуризм, опазване на генетичните ресурси на домашните животни, естественото биоразнообразие и местното културно наследство, както и опазването на застрашени видове и защитени територии. Всичко това е интегрирано в концепцията за устойчиво развитие на селските райони, насърчаване на подхода на участие към решаване на проблеми и инициативи.

В основата на проекта **„Природата на Балканите“** е

опазването на природата, което може да се постигне само чрез запазване на цялото човечество и природата, която е около нас.

Досега „Натура Балканика“ успешно реализира над 30 местни, национални и международни проекти. Направени са над 40 образователни, образователно-промоционални филми в областта на селското стопанство, туризма, опазването на биоразнообразието и селското наследство, старите занаяти и др. Направени са дузина проучвания, двадесет брошури, над тридесет листовки, туристическа карта на Димитровград, туристическа карта „Земя на Шопска“ и мултимедийна презентация на селските райони на община Димитровград.

Целите на проекта на сдружението са свързани с:

- осигуряване на висококачествени и иновативни, външно инициирани услуги в областта на устойчивото селско стопанство за местните земеделски производители и увеличаване на ползите за местното селско население, потребителите като цяло и природните ресурси, на които се основава производството;
- създаване на функционален модел на производство, обработка и маркетинг;

- устойчиво използване и опазване на домашните животински и растителни генетични ресурси, естественото биоразнообразие и насърчаването на качеството на живот в маргинализираните селски райони;
- засилване на диверсификацията на селската икономика с акцент върху традиционните знания, традиционните занаяти, селския туризъм и всичко, което свързва социалните интереси, икономиката и опазването на природното и културното наследство.

# ЗАКЛЮЧЕНИЕ

## Уважаеми читатели,

Ако Вие сте стигнали до този текст, нямаме съмнение, че сте в кръга на нашите приятели! Благодарим Ви, че отделихте от своето време, за да прочетете темите, които представяме в тази книга.

Всички сме заети и забързани, имаме рутинен цикъл на работа, семейни ангажменти, които при възможност разширяваме със срещи с приятели и отдих. Всичко край себе си приемаме като налично и гарантирано. А колко пъти на ден се замисляме за дърветата в нашия квартал и оценяваме това, че ги има и прецистват въздуха, който очакваме да влезе през прозореца? Колко от нас са засадили поне едно дърво, защото годишно между 3,5 и 7 милиона дървета биват отсечени в световен мащаб?

Колко пъти спираме водата, за да не изтича напразно, докато 2,1 милиона души по света нямат подсигурана чиста вода в домовете си?

Колко пъти на ден поглеждаме към децата на детските площадки и им се радваме или правим нещо за тях, докато годишно 3,1 милиона деца по света умират от глад, а в големите градове по света 35% от храните се изхвърлят?

Колко от нас се грижат да не светят лампите в помещения, в които няма никой, докато само в Африка над 600 милиона души нямат достъп до електричество?

Това са само част от темите, които касаят световните проблеми за преодоляване на бедността и глада, подсигуряване на основно образование, равенство, възможност за работа, справедливост, чиста енергия, възобновяеми суровини и производство, намалена консумация на замърсители и кръгова икономика.

Дори в осигуряването на мир изоставаме в света. Все още има живи хора, които са преживели последната опустошителна Световна война, отнела живота на между 70 и 85 милиона души.

Въпреки поуките от нея, в последните 20 години, можем да изредим поне 12 големи регионални военни конфликти в света, които са отнели десетки човешки животи до момента и продължават да носят своите последствия. Днес все още има гнезда на военно напрежение и сражения, в които ежедневно загиват хора.

Ето защо стои въпросът дали поне за някои от въпросите по-горе можем да кажем, че сме постигнали стабилно развитие на света: към мир, просперитет, знание, здраве или сме подсигурили добра грижа за квартала, града или страната си, за региона, за планетата, за ресурсите, за хората около и далеч от нас? А всичко започва от малката грижа на място, в малкото селце, в следващото и в следващото, и в града, и в следващия. От един човек, от нас, от съседа, и от неговия съсед и така докато стигне до другия край на Света.

Това е причината днес да държите в ръце тази Бяла книга! Това е причината, която ни мотивира да се обърнем към Вас и да Ви поканим да се присъедините към това, в което ние вярваме, това което искаме да постигнем, това което 195 държавни глави и ръководители утвърдиха със своите подписи през септември 2015 г.: Стратегията за Устойчиво развитие на ООН. Стратегия, която очертава проблемите, набелязва целите, поощрява към действие.

Няма книга, документ, послание, което може да промени нещата, ако хората, всеки един от нас не направи малката крачка, не предприемем действие. Няма да постигнем промяна, ако не започнем днес.

Тази книга е нашата протегната ръка към Вас, покана за партньорство в мисията да променим света към по-добро, „Тази Земя е на децата ни и ние сме я взели от тях назаем!“. В какъв вид ще им я върнем, зависи от нас! Зависи от това, което правим заедно днес!

# SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS



**Балкански институт за устойчиво развитие**

[www.bsdi-institute.eu](http://www.bsdi-institute.eu)  
[contact@bsdi-institute.eu](mailto:contact@bsdi-institute.eu)